

Digitalt först

med användaren i fokus

Projektrapport
Fortbildningsinsatser i digital
kompetens för folkbibliotekspersonal
i Västra Götalandsregionen 2018–2020

Rapport nedtecknad av Kajsa Lunde, konsulent bibliotek och projektledare för Digitalt först med användaren i fokus i Västra Götalandsregionen, Förvaltningen för kulturutveckling. Bilagor med delrapporter, ekonomisk redovisning och utvärderingar finns tillgängliga på efterfrågan.

Grafisk form, layout och teknisk redigering Gabriella Kalmar

Förvaltningen för kulturutveckling
Vänerparken 13
462 35 Vänersborg
tel. 010-441 42 00
<http://vgregion.se/kulturutveckling>

Innehåll

Bakgrund	4
Uppdrag.....	5
Projekt mål.....	5
Roller.....	5
Självskattning i digital kompetens.....	6
Digiteket	8
Digitalt först i Västra Götalandsregionen	10
Regionala projekt mål.....	11
Inte bara kompetensutveckling.....	11
Upplägg och struktur.....	12
Genomförda aktiviteter.....	14
Delprojekt & övriga initiativ 2018–2021	22
Kreativ samverkan på distans.....	23
Mitt digitala jag.....	23
Internetdagarna.....	23
Wikipedia i biblioteken.....	23
Forskarcirkel – Skeptikerspåret.....	23
Internetanvändning på bibliotek – policy, pedagogik, praktik.....	24
Produktion av Digiteket-kurser.....	25
Resultat och utvärderingar	26
Utveckling av digital kompetens.....	27
Följeforskning.....	28
Utvärderingar.....	28
Lärdomar och slutsatser	31
Några ord om upplägget.....	32
Några ord om bibliotekens roll i digitaliseringen.....	32
Fortsatt arbete i regionen	34
Fortsatt arbete med Digiteket.....	36
Fortsatta aktiviteter 2021.....	37
Referenser	38

Bakgrund

Samhällets förhållande till information, medier och teknik är i konstant förändring och folkbiblioteken är därför i högsta grad påverkade av den digitala utvecklingen. Folkbiblioteken ska tillhandahålla och förmedla medier och kultur på samhällets rådande villkor och även kunna vägleda i hur myndigheters verktyg, kanaler och tjänster fungerar för att befolkningen fullt ut ska kunna delta i det demokratiska samhället. I dag innebär det att på olika sätt ha kännedom om den digitala utvecklingen. Folkbibliotekspersonalen måste därför kontinuerligt kompetensutveckla sig för att kunna möta de krav på en ökad digital kompetens som dagens samhälle ställer. Att folkbiblioteken etableras som nav i den digitala folkbildningen underlättar för att alla invånare ska kunna vara en del av, bidra till och känna en grundtrygghet i den nuvarande samhällsutvecklingen.

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen (2013:801) »verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning« (§2) och »verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet« (§7).

För att dessa paragrafer ska kunna upprätthållas har regeringen (2017a) gett Kungliga biblioteket i uppdrag att under 2018–2020 samordna och finansiera de regionala biblioteksverksamheterna så att dessa kan fortbilda landets folkbibliotekspersonal.

Digital kompetens handlar dels om tekniska färdigheter som att använda digitala verktyg och tjänster, dels om medie- och informationskunnighet, som omfattar de kunskaper och förmågor som krävs för att finna, analysera, kritiskt värdera och skapa information i olika medier och sammanhang.

Så står det i digitaliseringsstrategin »För ett hållbart digitaliserat Sverige« (Regeringen, 2017b) som Digitaliseringsrådet tog fram till regeringen 2017. Denna definition är tillsammans med EU:s ramverk för kompetenser som är nödvändiga för att kunna delta i ett digitaliserat samhälle, Digcomp 2.0 (The European Commission, 2016), grunderna till projektets uppbyggnad.

Satsningen bygger på förslaget »Digitalt först med användaren i fokus – biblioteken ger digitaliseringen ett mänskligt ansikte« som lades fram 2016 av utredningen för den nationella biblioteksstrategin (Fichtelius m. fl. 2019), bland annat med utgångspunkt i digitaliseringsstrategin (2017) där bibliotek nämns som en viktig aktör för utvecklingen av allmänhetens digitala kompetens.

Uppdrag

Den regionala biblioteksverksamheten vid Förvaltningen för kulturutveckling (från och med nu omnämnd som FKU) fick i projektets inledning i uppdrag att samordna en utbildning av folkbibliotekspersonal för en digital kunskapshöjning. Detta skulle ske genom att:

- Föra dialog med regionens folkbibliotek och analysera behov av digital kompetens
- Genomföra kompetens- och utvecklingsinsatser på kommunal och/eller regional nivå
- Samarbeta med de övriga regionala biblioteksverksamheterna och utveckla gemensamma verktyg och plattformar för kompetensutveckling
- Delta i uppföljning och förekommande följeforskning

Projekt mål

Personalen på landets folkbibliotek ska vara digitalt kunniga, ha ett gott digitalt självförtroende och ska på ett pedagogiskt sätt kunna förmedla sin kunskap till bibliotekens användare så att de fullt ut kan delta i ett digitaliserat samhälle.

I slutet av projekttiden ska följande mål ha uppnåtts:

- Sveriges folkbibliotekspersonal har utvecklat sina digitala kompetenser
- Folkbiblioteken har etablerats som nav för digital kompetens och demokratisk infrastruktur
- de regionala biblioteksverksamheterna har stärkts som noder för kompetens och utveckling.

Roller

Projektet har framförallt involverat tre olika aktörer på nationell, regional och kommunal nivå: Kungliga biblioteket (KB), regionala biblioteksverksamheter och folkbibliotek.

Nationellt

KB har varit projektägare och ansvariga för ledning, organisering och uppföljning. KB har ansvarat för den nationella lärplattformen och har haft i uppdrag att samordna de regionala biblioteksverksamheterna. KB har också uppdragits att föra dialog med relevanta nationella aktörer inom området (t.ex. Kulturrådet, MTM, Internetstiftelsen, Digidel) och de biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningarna, samt initiera följeforskning tillsammans med dessa.

Regionalt

De regionala biblioteksverksamheterna har haft i uppdrag att planera, organisera och utföra relevant fortbildning för folkbibliotekspersonal i sina respektive regioner. De har också haft i uppdrag att i dialog med folkbiblioteken kontinuerligt analysera kompetensbehov, genomföra utvecklingsinsatser och delta i uppföljning och följeforskning.

Kommunalt

Folkbiblioteken har haft i uppdrag att genomföra det självskattningstest som tagits fram inom projektet, analysera lokala kompetensbehov och kommunicera dessa till den regionala nivån, delta i de fortbildningsinsatser som den regionala nivån organiserat, samt arrangera aktiviteter för allmänheten inom digital kompetens.

Självskattning i digital kompetens

Som underlag och utgångspunkt för projektet har de regionala biblioteksverksamheterna i Dalarna, Uppsala, Örebro och Stockholm tagit fram ett självskattningstest baserat på Digcomp 2.0, EU:s ramverk för kompetenser som är nödvändiga för att kunna delta i ett digitaliserat samhälle (The European Commission, 2016). De digitala kompetenserna delas i testet in i fem områden och konkretiseras sedan i underkategorier och påståenden utifrån en bibliotekskontext. Man får skatta sig på en skala mellan 1–7 hur väl man skulle kunna utföra det som beskrivs i påståendet. Områdena är:

- Analysera och bearbeta data och information
- Kommunikation och samarbete
- Skapa digitalt innehåll

- Säkerhet
- Problemlösning

Läs mer om självskattningstestets resultat och slutsatser i avsnittet Utveckling av digital kompetens.

Workshopar utifrån testet

Utifrån självskattningstestets resultat har FKU organiserat workshopar i digital kompetensutveckling i regionen, på efterfrågan från folkbiblioteken. Workshoparna har inte genomförts med all bibliotekspersonal utan har varit ett stående erbjudande och genomförts på efterfrågan kontinuerligt under projektets gång.

Workshoparna har inletts med en föreläsning som sätter begreppet digital kompetens och projektet Digitalt först i sin kontext, och sedan gått över till gruppdiskussioner då bibliotekspersonal får diskutera självskattningstestets påståenden. Diskussionsfrågorna har sett olika ut från gång till gång men ofta fokuserat på att ge vardagsnära exempel på när man stöter på de olika kompetensbehoven i mötet med användare och att prioritera vilka områden man ser störst behov av fortbildning i. Nedan är exempel på frågor som har tagits upp i workshoparna:

- Vilka sorts frågor får ni som kan knytas till området (till exempel Säkerhet)?
- Vad inom området kräver kompetensutveckling? Ge gärna konkreta exempel.
- Vilken typ av kompetensutveckling tror ni skulle passa inom det här området? (Välj en eller fler alternativa metoder)

Efter workshop har FKU sammanställt och anonymiserat anteckningar och svar på frågorna och därefter kommit med rekommendationer till folkbiblioteksledning på hur man kan prioritera de olika områdena utifrån vad personalen har svarat, vilken typ av kompetensutveckling som är lämplig, samt rekommenderat kompetenshöjande resurser och aktiviteter inom de prioriterade områdena.

Innan Digitekets tillkomst gav FKU tips på öppna webbresurser, läsning, poddar och föreläsningar. Självskattningstestet integrerades sedan i lärplattformen Digateket och man kunde därefter få tips på kurser att gå baserat på sina svar i testet.

I avsnittet Genomförda aktiviteter redovisas när workshoparna i digital kompetens utifrån självskattningstestets resultat har ägt rum och vilka kommuner som har deltagit.

Digiteket

Lärplattformen Digiteket lanserades 2019 som bibliotekspersonalens plats för digitalt lärande. I Digiteket hittar man kurser och artiklar att använda sig av i den fortbildning som behövs för att kunna stötta befolkningen i ett digitalt kunskapslyft. Plattformen har fyllts på med nya kurser och innehåll kontinuerligt under projektets gång, och FKU har dels arbetat för att förankra användningen på biblioteken men också haft en bra dialog med Digiteketredaktionen angående kurs- och artikelproduktion. Digiteket har varit en av projektets absoluta höjdpunkter och en avgörande faktor för att under projektets gång och även fortsättningsvis kunna arbeta med fortbildning inom digital kompetens på biblioteken.

För att läsa en mer utförlig beskrivning av Digiteket och plattformens potentiella framtid rekommenderas den nationella projektrapporten (Kungliga biblioteket, 2021) samt rapporten Förvaltning av Digiteket – nu och i framtiden (2020) av Crio.

I avsnittet om Genomförda aktiviteter samt i resultatdelen går det att läsa mer om hur Digiteket har varit en naturlig del av Digitalt först-projektet i Västra Götalandsregionen, framförallt under den senare delen av projektperioden. I avsnittet Fortsatt arbete ger projektledningen sin syn på fortlevnaden och det kommande arbetet med lärplattformen.

Digitalt först i Västra Götalandsregionen

De nationella projektmål som sattes inledningsvis har vi i Västra Götalandsregionen valt att hantera som mål-bilder på lång sikt och alltså inte satsat på att uppnå något av de målen vid slutet av 2020. Vi har valt att formulera ett antal delmål som vi anser är nåbara mot slutet av projektperioden, och goda steg på vägen mot att uppnå de slutgiltiga projektmålen så som de är formulerade av den nationella organisationen.

Regionala projektmål

Målet med projektets insatser i Västra Götalandsregionen är att personalen i slutet av projektperioden har:

- Bättre förutsättningar för att skapa strukturer för lärande och kontinuerlig kompetensutveckling på sin arbetsplats.
- Bättre förutsättningar för att känna sig mer bekväm med att handleda i digitala frågor på biblioteket.
- Upparbetat fler rutiner för att hantera svåra situationer som kan uppstå kopplat till digitala tjänster och känner sig mer bekväm med att prata om digitala frågor.
- Kännedom om och möjlighet att ta del av digitala läresurser via Digiteket och andra plattformar.

Västra Götalandsregionen har 49 kommuner och cirka 940 anställda biblioteksmedarbetare. Det är en stor region där en person har arbetat med projektet på heltid, och två personer på deltid. Digitalt först har syftat till att nå alla av de 940 personerna, något som givetvis inte kan ske på samma sätt, eller i samma utsträckning. Alla har olika förutsättningar, förkunskaper och intresse att lära sig. Därför har projektet varit designat på ett sätt som kan fånga upp så många som möjligt, när intresse och möjlighet för kompetensutveckling uppstår. Projektets upplägg har dock varit anpassat för att kunna förändras allt eftersom, beroende på målgruppens önskemål eller omvärldens krav.

Utöver att erbjuda många olika former av kompetensutveckling för att så många som möjligt ska kunna lära sig på sina villkor, har vi också jobbat utifrån förmodan att det finns många som inte kommer vara med på några aktiviteter alls under projektperioden. Kanske är det en dålig period för verksamheten att satsa

på kompetensutveckling, eller så är man inte redo för att lära sig nya saker. En upphandling, ett arbetsmiljöarbete, personalbrist eller en pandemi kan röra till det och göra det svårt att delta i projektets insatser. Om man väljer att bara köra ett tåg som man antar att alla hinner med finns det stor risk att några blir kvarlämnade på stationen. Eftersom vi inte kan veta vilken typ av tåg som passar alla 940 anställda får vi istället köra flera olika linjer och spår, vid flera olika tidpunkter, och så får man välja själv när, hur och vad man vill hoppa på. Ibland kanske det bästa alternativet är att åka tåget helt själv, ganska lång tid efter alla andra redan har åkt, och då ska det finnas möjlighet att göra det.

Därför har FKU fokuserat på att skapa förutsättningar och strukturer för kontinuerligt lärande på biblioteken genom att fortbilda kontaktpersoner från kommunerna i metoder för kompetensutveckling. När intresset och motivationen att lära sig något nytt uppstår ska det finnas någon i närheten att fråga – hur gör jag nu? Var börjar jag? Att personalen har bättre förutsättningar för att lära sig mer är den absolut viktigaste förändringen som projektledningen kan hoppas på.

Inte bara kompetensutveckling

Utöver renodlade kompetensutvecklingsinsatser har det under projektperioden framkommit ett antal tydliga behov när det kommer till att bemöta och utmana folkbibliotekens roll i det digitaliserade samhället. Det är en stor fråga som kräver uppmärksamhet och som skapar både hinder och förutsättningar för att jobba med kompetensutveckling i digital kompetens på biblioteken. Digitaliseringen ger fantastiska möjligheter till egenmakt och förbättrad service, men när avvecklingen av traditionella kontor och serviceställen går i snabbare takt än tillväxten av digital kompetens, finns risk för att människor hamnar i ett utanförskap. Detta ökar trycket på de institutioner som är öppna och minskar digitaliseringens totala samhällsekonomiska värde. Det finns ett utbredd missnöje i bibliotekssektorn med att biblioteken i allt större utsträckning får hantera ärenden som skulle kunna hanteras av andra aktörer, samtidigt som man upplever att det kommer allt färre frågor som handlar om litteratur och kultur.

Därför har den regionala biblioteksverksamheten under projektets gång, utöver fortbildningsinsatser, också jobbat bredare med frågor som handlar om kommuners helhetsservice till sina invånare. På lång sikt syftar arbetet till att det ska kunna utvecklas en hållbar och välfungerande digital folkbildningsverksamhet på

biblioteken i naturlig samverkan med andra aktörer i kommunen. Mer om detta i avsnitten Lärdomar och slutsatser samt Fortsatt arbete.

Upplägg och struktur

I Västra Götalandsregionen är det den regionala biblioteksverksamheten på FKU som är ansvarig för projektets fortbildningsinsatser. Fortbildningen är indelad i tre nivåer, för att var och en ska kunna delta och kompetensutveckla sig utifrån sina egna behov och förutsättningar.

Lyssna & tänka: regionala inspirationsdagar

Flera större inspirationsdagar har arrangerats kring breda frågeställningar inom projektet. Syftet med inspirationsdagarna var att lyfta blicken, få inspiration från andra branscher, träffa andra nyfikna och få in nya perspektiv på bibliotek och digitalisering.

- Digital kompetens och bibliotekens uppdrag 2018
- Bibliotekens handledande roll 2019
- Att nå fler och nya målgrupper – hur gör vi? 2019
- Berättelsens guldålder – om litteratur och läsning i en digital tid 2020
- Vår digitala invånare – en dag om samverkan 2021

Prata & prova: delregionala workshops

Under projektet arrangerades flera workshopomgångar runt om i regionen. Likadana tillfällen hölls på fyra olika orter, så att så många som möjligt kunde delta. Senare under projektet arrangerades även digitala workshoppar. Workshoparna fokuserade på olika teman, de var följande:

- Problemlösning och handledande samtal – pedagogik och didaktik i biblioteksrummet (totalt fem olika tillfällen), 2019
- Läsförbättring med digitala verktyg (i samar-

te med projektet Sommarboken, totalt fem olika tillfällen), 2019

- Säkerhet och integritet på nätet (med Anders Thoresson, totalt åtta olika tillfällen), 2019
- Digitalt sist i skuggan av en pandemi (webbinarium om digital tillgänglighet med Stefan Johansson på Begripsam), 2020
- Tillgänglighet på mobila enheter (webbinarium med Tony Bergendahl på Syncentralen), 2020
- Söka, syna, skapa – AI, internet och biblioteket (webbinarium med Martin Törnros, totalt tre olika tillfällen), 2020
- Digitala stunder för de yngsta – sagor, ramsor och rytmik på webben (i samarbete med projektet Sommarboken och det regionala nätverket för barnbibliotekarier), 2020
- Digitalt möte om digitala möten (två olika tillfällen), 2020
- Vår digitala invånare – uppföljande digital workshop, 2021

Workshoparna syftade till att konkretisera de teoretiska perspektiv som ibland presenterats under de större inspirationsdagarna. Fokus låg på att:

- Bryta ner teori till praktik
- Prata med kollegor och andra
- Prova nya metoder, verktyg och tjänster

Utöver dessa erbjöd FKU också skräddarsydda workshoppar för enskilda biblioteksorganisationer och kluster, på efterfrågan och i dialog mellan FKU och biblioteken. De som erbjöds var:

- Workshop om digital kompetens utifrån självskattningstestet (främst i inledningen av projektet). Fokus på att sätta påståendena i testet i en lokal och praktisk kontext och diskutera vilka prioriteringar man skulle göra framöver avseende digital kompetensutveckling. Dessa worksho-

par inleddes vanligtvis med en föreläsning om digital kompetens som begrepp, bibliotekens uppdrag och projektets struktur och syfte.

- »Vad ska vi hjälpa till med?« – workshop om bibliotekens uppdrag och samverkan med andra aktörer i kommunen för att skapa en bättre struktur och tydligare rutiner för en digital folkbildning.
- Kom igång med Digiteket – en workshop där personalen fick gå kortare Digiteketkurser tillsammans och sedan utvärdera och diskutera dem i grupp.

Öva & lära: webbaserade övningar och lärresurser

Under 2019 lanserades Digiteket.se som lärplattform för folkbibliotekspersonal med fokus på digital kompetensutveckling. Innan lanseringen samlade FKU ett antal lärresurser och tips på webben för att biblioteken skulle ha så låga trösklar som möjligt för att komma igång med den digitala kompetensutvecklingen. Även filmer, presentationer och material från inspirationsdagar och konferenser lades upp på webben för att ha som underlag för fortbildning.

Digitalt först-nätverket

Med tanke på Västra Götalandsregionens storlek blev det tidigt i projektet uppenbart att FKU var tvungna att jobba i någon form av distribuerad modell för att sprida metoder för kompetensutvecklingen på folkbiblioteken. Därför efterfrågades kontaktpersoner från folkbiblioteken som kunde organisera den lokala kompetensutvecklingen. FKU var tydliga med att det inte behövde vara någon som var mer digitalt kompetent än någon annan, utan hellre någon som var duktig på att engagera sina kollegor och på att organisera fortbildningsaktiviteter. 41 av 49 kommuner anmälde sådana kontaktpersoner. I de resterande 8 kommunerna sköttes kommunikationen om projektet med bibliotekscheferna. I några fall utsåg bibliotekschefer sig själva till kontaktpersoner.

Kontaktpersonerna mottog nyhetsbrev om Digitalt först och om kommande aktiviteter, tips och omvärldsbevakning via mail. FKU arrangerade även två fysiska workshops i kollegialt lärande och kompetensutvecklande metoder för kontaktpersonerna, den 23 maj och

20 september 2019. Träffarna handlade om hur kollegialt lärande kan fungera på ett givande sätt och fokuserade mycket på att kontaktpersonerna skulle lära av varandra genom erfarenhetsutbyte om kompetensutveckling. 2020 arrangerades flertalet digitala workshops med kontaktpersonerna, dels för att testa metoder för samarbete på distans (med Martin Törnros), dels mer reguljära nätverksträffar och dels för att sprida ett workshopmaterial framarbetat för att jobba vidare med Digiteket-kursen Får jag verkligen svara på alla frågor? Etiska dilemman och motstridiga krav.

Digitalt först för chefer

Under våren 2020 planerades en seminarierie för bibliotekschefer. Utifrån utvärderingar som gjorts av FKU i det fortbildningsprogram för bibliotekschefer som ägt rum vid två tillfällen designades träffarna på ett sätt som skulle passa cheferna bäst. Serien var tänkt att fokusera på olika aspekter av digitalisering och bibliotek. Vid varje träff bjöds gästföreläsare in att prata om ett område att utgå ifrån i fortsatta diskussioner och workshops under dagen. De tre planerade träffarna var:

- **Träff #1: Bibliotekets roll i den digitala folkbildningen** – föreläsning och workshop med Lisa Olsson Dahlquist, som disputerat med avhandlingen Folkbildning för delaktighet : En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid. Dagen fokuserade på bibliotekets demokratiska roll i den digitala folkbildningen, hur den ser ut och hur den kan utvecklas. Dagen hölls i Göteborg, på Regionens hus.
- **Träff #2: Lärande bibliotek i digitaliseringen** – om de interna strukturer för en lärande organisation som krävs för att kunna hänga med i den digitala utvecklingen. Inställd.
- **Träff #3: Bibliotekets digitala mognad** – en dag där vi diskuterar bibliotekets digitala mognad utifrån befintliga strukturer och utmaningar med biblioteksdatasystem, digitala tjänster och kommunala it-förhållanden. Inställd.

Varken träff 2 eller 3 kunde genomföras på grund av pandemin. Seminarierien lades på is dels på grund av det och dels på grund av det stora kurspaket som riktade sig till chefer och som väntades komma till

Digiteket under 2020 – Att leda bibliotekens digitala transformation.

Under hösten 2020 genomfördes en nationell kursomgång utifrån Digiteket-kurspaketet i vilken några av bibliotekscheferna från regionen deltog. Under 2021 erbjuds ytterligare en kursomgång för Västra Götalandsregionens chefer.

Genomförda aktiviteter

I detta avsnitt redovisas vilka aktiviteter som genomfördes under de tre projektåren samt i början av 2021. Sammanställningar av utvärderingar för enskilda evenemang hittas i bilaga som går att få åtkomst till på efterfrågan. Vilka aktiviteter som planeras framöver går att läsa om i avsnittet Fortsatta aktiviteter 2021.

2018

Totalt deltog cirka 300 personer i fortbildning i digital kompetens under 2018, i Västra Götalandsregionen.

Under 2018 satte projektet igång. FKU deltog i nationellt avstampsmöte för projektet den 10 april och därefter i arbetsgrupp som genom blogginlägg och fokusgruppsmöte skulle diskutera och förankra utbildningsbehov. Gruppens arbete resulterade i en rapport till den nationella projektledningen som gav underlag för framtagandet av webbaserade lärresurser.

I oktober anställdes en regional projektledare. Arbetet med projektet under 2018 skedde i stora drag genom möten med chefer, projektledare och verksamhetsledare på biblioteken, samt kulturstrategier i kommunalförbund och bibliotekskluster på olika platser i regionen. FKU deltog även på APT och större personaldagar runt om i regionen med föreläsningar och workshoppar om digital kompetens och presentationer om projektet för bibliotekspersonal och chefer. Många diskussioner ägde rum om lokala behov och förutsättningar för att skapa underlag för och planera inför utförandet av fler aktiviteter under 2019. En större inspirationsdag om digital kompetens arrangerades den 8 november.

Under året utökades FKU:s webbplats med övningar och stöd för bibliotekspersonalens kompetensutveckling. FKU deltog också regelbundet i konferenser och nationella arbetsgrupper om lärplattformens utförande och användarfokuserade arbetsmetoder, både onlinemöten och fysiska träffar. I november deltog FKU på konferensen Internetdagarna och administrerade deltagande för folkbibliotekarier i regionen genom sponsring från projektet nationellt.

Inspirationsdagar

Som en inledning till Digitalt först i regionen arrangerades en inspirationsdag på Folkets hus i Göteborg den 8 november. Totalt deltog cirka 135 personer.

Digital kompetens och bibliotekens uppdrag

Dagens talare berörde frågor så som

- Hur förhåller sig begrepp som digital kompetens till medie- och informationskunnighet (MIK)?
- Vilket är bibliotekens uppdrag i förhållande till andra samhällsliga aktörers?
- Hur förhåller sig biblioteken till ett ökat behov av vardagligt it-stöd och samhällsservice som ofta bottnar i att andra verksamheter lägger ner lokalkontor och rationaliserar?

Programmet innehöll följande talare och rubriker:

- Att värna det demokratiska samtalet – Carl Heath, forskare vid RISE som leder en nationell satsning på medie- och informationskunnighet.
- Digitalisering eller digitisering, och vad vet vi om skillnaden? – Katarina Gidlund, professor Forum för digitalisering, Mittuniversitetet.
- Biblioteksprojektet Digitalt först med användaren i fokus – Eleonor Grenholm, samordnare för de regionala biblioteksverksamheterna i Digitalt först.
- Vad är bibliotekets ansvar? – Anna Troberg, ordförande DIK.
- Motala DigidelCenter – en nationell modell – Susanne Kastbom, projektledare DigidelCenter, Motala kommun.
- Digital egenmakt – Åke Nygren, projektledare Digitala biblioteket, Stockholms stadsbibliotek.

Workshoppar och konsultationer

- Workshop om digital kompetens i Åmål för bibliotek Dalsland. Deltagande kommuner

var Bengtsfors, Åmål, Färgelanda, Dals-Ed och Mellerud.

- Föreläsning om digital kompetens i Lilla Edet för Bibliotek i Väst. Deltagande kommuner var Ale, Kungälv, Stenungsund, Tjörn, Öckerö, Orust och Lilla Edet.

Utöver de lite större workshoparna och föreläsningarna träffade vi också kontaktpersoner från kommunerna Åmål, Göteborg, Skövde och Mölndal för enskilda konsultationer om projektet och planering av digital kompetensutveckling.

2019

Totalt deltog cirka 990 personer i fortbildning i digital kompetens under 2019, i Västra Götalandsregionen.

Under 2019 fortsatte projektets insatser med regionala inspirationsdagar, delregionala workshops, lokala workshops och möten på enskilda bibliotek och med bibliotekskluster. FKU nätverkade även löpande med andra regionala och nationella aktörer relevanta för att projektets insatser skulle växa och få förutsättningar för utveckling efter projektidens slut.

I början av 2019 fokuserades mycket av fortbildningen på pedagogik och didaktik kopplat till bibliotekens uppdrag inom digital folkbildning med inspirationsdagen »Bibliotekens handledande roll« samt de delregionala workshoparna »Problemlösning och handledande samtal«.

Workshopen »Problemlösning och handledande samtal« blev senare under året underlag för den första kursen som publiceras på Digiteket.

I samverkan med projektet Sommarboken och litteraturkonsulenterna på FKU arrangerades workshopar i »Läsfrämjande med digitala verktyg« i de fyra kommunalförbunden. I samband med workshoparna köptes surfplattor in av FKU för att kunna lånas ut vid behov. Under hösten arrangerades inspirationsdagen »Att nå fler och nya målgrupper« i samverkan med andra konsulenter inom FKU, för att synliggöra gemensamma utmaningar inom tillgänglig kommunikation och mångfaldhetsfrågor i marknadsföring för bibliotek och kulturskola.

Under hösten arrangerades uppskattade workshops om »Säkerhet och integritet på nätet« i ledning av Anders Thoresson, vid åtta olika tillfällen i fyra olika städer i regionen. Under hela året arrangerades också flera mer allmänna workshops inom digital kompetens som

syftade till att utreda lokala behov, dessa involverade ibland enskilda biblioteksorganisationer och ibland bibliotekskluster i samverkan. Även workshopar som syftade till att hjälpa biblioteken att prioritera sitt arbete med digitala frågor, kartlägga samarbetspartners i kommunen och skapa bättre arbetsrutiner för att underlätta med den digitala folkbildningen arrangerades på efterfrågan under 2019.

Utöver detta upprättades ett nätverk med kontaktpersoner från regionens bibliotek, totalt arrangerades två träffar om kollegialt lärande under året för att stötta uppbyggnaden av bättre rutiner för kompetensutveckling på arbetsplatserna. En länksamling upprättades på FKU:s webbplats med omvärldsbevakning och tips på lärresurser. Lärplattformen Digiteket.se introducerades som stöd till personalens arbetsplatslärande med webbresurser. Initiativ till nya kurser på Digiteket togs under året, både inom FKU och i samverkan med Litteraturbanken och andra regioner. Projektet utvärderades under året med en onlineenkät samt genom skriftliga utvärderingar av kurser och kontinuerlig kommunikation med biblioteken.

Inspirationsdagar

Under året arrangerades två större inspirationsdagar.

Bibliotekens handledande roll

Den 6 februari på Folkets hus i Göteborg samlades cirka 165 av regionens bibliotekspersonal på en heldag om pedagogik för att inspirera till nya tankar om folkbibliotekens pedagogiska roll i det digitala samhället.

I och med att projektet i längden syftar till att digitalt kompetensutveckla befolkningen i stort har det uppmärksamats att folkbibliotekspersonalen har behov av att lära sig mer om pedagogiska metoder och didaktik. Dagen var tänkt att belysa ämnet från olika perspektiv och behandlade frågor som:

- Hur kan vi bidra till hållbart lärande i samtalen med våra användare?
- Vad behöver vi tänka på när vi pratar med barn och unga om digitala frågor?
- Vad behöver vi tänka på när vi handleder personer med olika typer av förförståelse och förutsättningar?

- Vilken pedagogisk roll har biblioteken idag, och hur kan vi utveckla den?

Programmet innehöll följande talare och rubriker:

- Pedagogik på folkbibliotek i ett digitaliserat samhälle – hur och varför? – Introduktion för dagen av Kajsa Lunde, projektledare Digitalt först.
- Yrke: Skolbibliotekarie/medpedagog – Hanna Carlsson, skolbibliotekarie Jenny Nyströmsskolan.
- Ett kollegialt lärande för digital kompetens – Kristina Alexanderson, Internetstiftelsen.
- Hjälptill självhjälpt – att handleda studenter på ett universitetsbibliotek – Elin Nord och Mauritza Jade Frid, Göteborgs universitetsbibliotek.
- Folkbiblioteksförmedling – Nina Ström och Peter Björkman, Statens kulturråd, pratar om satsningen Stärkta bibliotek och vilka behov av pedagogisk utveckling på folkbibliotek som framkommer vad gäller förmedlingsarbete och digitalt läsförmedling.
- Digital backlash – om retoriken kring unga och nätet – Elza Dunkels, forskare i tillämpad utbildningsvetenskap, pratar om viktiga utgångspunkter för att förstå och närma sig ungas nätanvändning.

Att nå fler och nya målgrupper – hur gör vi?

Den 6 september arrangerades en inspirationsdag om kommunikation i kommunala kulturverksamheter. Totalt deltog cirka 120 personer på en heldag för att få nya tankar och verktyg för att kunna nå fler, bli mer tillgängliga för nya målgrupper och förbättra delaktigheten. Dagen vände sig till kulturskolechefer och bibliotekschefer samt till kommunikationsansvariga på kulturskola eller folkbibliotek.

Kulturskolorna och folkbiblioteken står inför flera gemensamma utmaningar. I kommunala planer och strategier och i bibliotekslagen finns uttalade mål om att nå fler och nya målgrupper. Samtidigt ska arbetet vara fokuserat mot prioriterade målgrupper som till ex-

empel personer med funktionsnedsättning och personer med annat modersmål än svenska. Kulturskolebidraget, Stärkta bibliotek och Digitalt först syftar till att bredda utbudet och ställer krav på ökad tillgänglighet, delaktighet och inflytande i verksamheterna.

En annan utmaning är att skapa relevant kommunikation på sociala medier. Hur sprider vi relevanta och angelägna berättelser kring vår verksamhet i den digitala samtiden? Med en mängd av plattformar, tjänster och kanaler kan kommunikationen med medborgarna bli svår att överblicka och det blir då viktigt att formulera en tydlig strategisk inriktning.

Dagens föreläsare fokuserade på hur man kan arbeta strategiskt med kommunikation samt hur den blir mer inkluderande, tillgänglig och mångkulturell, och hur verksamheten kan nå ut och vara relevant i sociala medier. I två parallella spår, ett för bibliotek och ett för kulturskola, gavs sedan deltagare möjlighet att fördjupa sig i respektive verksamhets utmaningar och bli konkreta genom att planera för nästa steg.

Programmet innehöll följande talare och rubriker:

- NU! Strategisk improvisation – Katarina Gentzel Sandberg, kommunikatör och senior rådgivare på Gullers Grupp.
- Åtkomligt och begripligt för alla? – Ulla Bohman
- Mångkulturell insikt och inkluderande kommunikation – Per Karlströmer, KAPI marketing.
- Sociala medier för kommunala kulturverksamheter – hur och varför? – Brit Stakston, författare, mediestrateg, kommunikationsproffs med digitalisering och demokrati som specialområde.
- Spår 1: Bibliotekets utmaningar: Schyst bibliotek! En introduktion till ett arbetsverktyg för att kommunicera mer jämlikt, med Frida Närman, biblioteksutvecklare vid Region Värmland.
- Spår 2: Kulturskolans utmaningar: Att nå fler och nya målgrupper – hur gör vi? Med Jenny Löfström Ellverson och Ingrid Skare, Kulturskolecentrum.

Workshopar och konsultationer

- Digital kompetens – allmänna workshopar om prioriteringar i kompetensutveckling utifrån självskattningstestet
  - Totalt 122 deltagare
  - Mölndal 17/1, Västra Frölunda (Göteborg) 14/3, Askim (Göteborg) 29/4, Uddevalla 8/5, Götene 15/5, Skövde 11/9, Gullspång 8/10.
- Problemlösning och handledande samtal
  - Totalt 146 deltagare
  - Trollhättan 19/3, Skövde 22/3, Göteborg 1/4, Borås 4/4 (två tillfällen). Deltagande kommuner var Vänersborg, Grästorp, Åmål, Mellerud, Trollhättan, Färgelanda, Lysekil, Sotenäs, Uddevalla, Götene, Skövde, Falköping, Mariestad, Gullspång, Skara, Tibro, Göteborg, Ale, Vargårda, Mölndal, Kungälv, Öckerö, Orust, Lilla Edet, Stenungsund, Mark, Lerum, Tranemo, Svenljunga, Borås, Herrljunga, Ulricehamn, Härryda.
- Kollegialt lärande och digital kompetensutveckling
  - Totalt 90 deltagare
  - Workshop med kontaktpersonerna i Göteborg 23/5, 20/9.
- Vad ska vi hjälpa till med? Bibliotekets roll i den digitala folkbildningen
  - Totalt 75 deltagare
  - Mellansjö-biblioteken 22/10 (Tibro, Skövde, Hjo, Töreboda, Tidaholm, Gullspång, Karlsborg, Mariestad), Kungälv 4/12.
- Säkerhet och integritet på nätet
  - Totalt cirka 165 deltagare
  - Göteborg 5/11 x 2, Trollhättan 11/11 x 2, Skövde 21/11 x 2, Borås 29/11 x 2.
  - Deltagande kommuner: Ale, Alingsås, Bengtsfors, Bollebygd, Borås, Grästorp, Gullspång, Göteborg, Götene, Hjo, Karlsborg, Kungälv, Lerum, Lidköping, Lilla Edet, Mariestad, Mark, Mölndal, Orust,

Skövde, Stenungsund, Svenljunga, Tibro, Tjörn, Tranemo, Trollhättan, Töreboda, Uddevalla, Ulricehamn, Vara, Vänersborg

- Läsfrämjande med digitala verktyg
  - Totalt cirka 104 deltagare
  - Borås 6/3, Uddevalla 7/3, Skövde 5/3, Göteborg 12/4 & 5/4.

Om problemlösning och handledande samtal

Utifrån det sociokulturella perspektivet på lärande, studier i förskolepedagogik och djupdykning i problemlösningprocessen utvecklades ett material anpassat till att hjälpa personalen att förbättra det pedagogiska mötet med besökare på biblioteket.

Workshopen bestod av en föreläsning om digital folkbildning på bibliotek och en grundläggande teoretisk genomgång i pedagogik och didaktik. Därefter organiserades rollspel i smågrupper där deltagarna turades om att vara personal, besökare och observatör som hanterar någon form av digital fråga.

Rollspelet följdes upp med reflekterande diskussion om vad observatören har sett, hur deltagarna förhåller sig till liknande situationer på biblioteket och vad de tar med sig för lärdomar från övningen.

Workshopen var uppskattad, ledde till lust för lärande för många och flera bibliotek höll i egna versioner av workshopen med kollegor efteråt. Materialet användes sedermera för att utveckla en kurs på Digiteket.

Sagt om workshopen: »En ypperlig kombination av pedagogisk teori ihop med en praktisk övning/möjlighet till observation och reflektion. Det är just detta som jag tycker att jag och mina kollegor behöver mer av.»

Konsultationer

Utöver de lite större workshoparna träffade FKU också kontaktpersoner från kommunerna Gullspång, Göteborg, Skövde och Götene samt bibliotekschefer i Fyrbodals kommunalförbund och i Boråsregionen för konsultationer om projektet och planering av och diskussioner om digital kompetensutveckling.

2020

Totalt deltog cirka 556 personer i fortbildning i digital kompetens under 2020, i Västra Götalandsregionen.

Fram till mitten av mars 2020 fortlöp projektet som

planerat. FKU hade inlett seminarieprogrammet för chefer med en första träff och var på väg att sätta igång med vårens workshopomgång om AI, internet och bibliotek med Martin Törnros. Den 13 mars ställdes det andra inplanerade seminariet in. Efter det blev det inga fler arrangemang då vi kunde träffas fysiskt.

Samtliga inplanerade fortbildningsaktiviteter ställdes antingen in helt eller om från fysisk till digital form under det andra halvåret 2020 och de första månaderna av 2021 (till skrivande stund). September började med en nätverksträff för kontaktpersoner i regionen då vi diskuterade planer för hösten och förutsättningar för digital kompetensutveckling under det dåvarande läget. Hösten fortsatte med workshoparna »Söka, syna, skapa – AI, internet och biblioteket« med Martin Törnros som workshopledare. Upplägget av dessa var ett resultat av det metodutvecklingsarbete som skedde under våren och blev mycket uppskattade. Totalt deltog 58 personer vid tre tillfällen. Se en beskrivning av utvecklingsprojektet »Kreativ samverkan på distans« under avsnittet Delprojekt och övriga initiativ 2018–2021.

Under hösten -20 låg mycket fokus på att stärka projektets kontaktpersoner ute på biblioteken att själva inspirera till och genomföra fortbildning tillsammans med sina kollegor. Vi arrangerade flertalet digitala nätverksträffar samt fortbildning i hur man organiserar en workshop på sitt bibliotek med sina kollegor. Fokus låg på att diskutera bibliotekets uppdrag och gränsdragningar när det kommer till digitala frågor, samt bibliotekets relation till andra kommunala och privata aktörer och potentiella samarbetspartners. Vid två tillfällen gavs en workshop i hur man håller i och deltar i ett digitalt möte, totalt deltog 45 personer vid dessa tillfällen.

Enskilda konsultationer för att stötta biblioteken i deras arbete med digital kompetensutveckling ägde rum löpande under året, både med chefer och kontaktpersoner från biblioteken.

Delprojektet »Internetanvändning på bibliotek – policy, praktik och pedagogik« färdigställdes med en rapport (Johansson & Lindh, 2020), en forskarstudie utförd av Bibliotekshögskolan i Borås i samarbete med region Halland och Sörmland, som en del av innovationsspåret inom Digitalt först. Projektet fick sin fortsättning 2021 med en kurs på Digiteket och en omgång digitala studiecirkel.

Under 2020 bidrog FKU löpande till produktion av innehåll på Digiteket.se och flertalet kurser kommer att färdigställas under första delen av 2021. FKU var under året aktiv i ett väl utvecklat nationellt nätverk med an-

dra regionala biblioteksverksamheter och aktörer aktiva inom projektet vid flertalet digitala träffar.

Den 15 september deltog FKU på det regionala Digitaliseringsrådets konferens Digitalisering i människans tjänst och presenterade bibliotekens arbete med digital delaktighet i allmänhet och Digitalt först-projektet i synnerhet.

Utöver detta skedde aktivt nätverkande med aktörer inom regionen, med kontaktpersoner från Länsstyrelsen och regionens kommunalförbund, samt medverkande, om konferensen Vår digitala invånare (som genomfördes 29 januari 2021).

Deltagande kommuner i fortbildningsinsatser kartlades kontinuerligt och kompensatoriska insatser planerades utifrån resultaten. Projektet utvärderades med enkäter efter genomförda fortbildningstillfällen samt i dialog med folkbiblioteken. I slutet av året, den 14 och 18 december arrangerades utvärderingsmöten då kontaktpersoner från biblioteken fick diskutera och utvärdera projektets insatser skriftligt och muntligt. En större enkät gick ut till kontaktpersonerna nationellt, Västra Götalandsregionens svar redovisas i resultatdelen i denna rapport.

Inspirationsdagar

En större inspirationsdag arrangerades under året tillsammans med litteratur- och bibliotekskonsulenter vid FKU.

Berättelsens guldålder

– om litteratur och läsning i en digital tid

Den 17 januari arrangerades en dag om vilken roll litteratur och läsningen har i en digital tid, som ett svar på den uppleva förändringen i litteraturklimatet som digitaliseringen har fört med sig. Totalt deltog cirka 92 personer. FKU ville med arrangemanget lyfta att litteraturen har fler möjligheter än någonsin att nå sina läsare. Andra alternativa medieformer och plattformar gör att den litterära världen växer, samtidigt som maktförskjutningar riskerar att skapa nya monopol och inlåsningar. Folkbibliotekens roll som litterär aktör blir dock alltmer oklar. Under dagen behandlades olika aspekter som berör de nya villkor, former och sammanhang som litteraturen befinner sig i. Ljudböcker, e-böcker, bokbloggar, forskning och konkreta exempel på hur vårt beteende och förhållningssätt till litteraturen har förändrats (eller inte förändrats) i och med digitaliseringen.

Dagen berörde frågor så som

- Hur ska biblioteken förhålla sig till sin roll som litteraturförmedlare när biblioteksbesöken minskar, bokläsningen och boklyssningen ökar och tillgången styrs av marknadskrafter?
- Hur kan vi föra samman det läsfrämjande uppdraget och arbetet med digital delaktighet?

Programmet innehöll följande talare och rubriker:

- Digitala plattformar – politik, innovation och reglering
Jonas Andersson Schwarz, lektor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Södertörns högskola.
- Vinnare och förlorare med digitala böcker
Sölve Dahlgren, författare och journalist. Grundare och chefredaktör för sajten Boktugg.se.
- Den lyssnande läsaren – korskopplingar mellan ljud och litteratur
Julia Pennlert, universitetslektor i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås med inriktning mot läsning och läsfrämjande verksamhet och programansvariga för magisterprogrammet i litteraturpedagogik
- Bibblix – en läsapp utvecklad tillsammans med barn för barn!
Jenny Funestad och Jenny Skantze-Nyberg, Malmö stadsbibliotek, delar med sig av erfarenheter från arbetet med Bibblix och tankar kring den spännande resa de nu står inför.
- Gamla böcker, ny teknik – Litteraturbanken och digitaliseringen av det litterära kulturarvet
Mats Malm och Paulina Helgeson, Litteraturbanken.
- Att läsa runt omkring litteraturen
Magnus Persson, professor i litteraturvetenskap med didaktisk inriktning, Malmö universitet.

Workshopar och konsultationer

Projektets workshop-insatser planerades även under 2020 i samråd med kontaktpersoner och chefer på bib-

lioteken. Workshoparna var framförallt digitala och fokuserade på olika kompetens- och verksamhetsutvecklingsområden. De fysiska chefsseminarier och workshopar som planerats ställdes med några undantag in under våren. Istället arrangerades ett antal digitala aktiviteter inom projektet och i samverkan med andra. En heldag om tillgänglig teknik gjordes om till två webinarier som gavs vid separata tillfällen: »Tillgänglighet på mobila enheter« och »Digitalt sist i skuggan av en pandemi«», tillfällena arrangerades i samverkan med Begripsam samt syncentralen inom VGR.

Martin Törnros anlätades för att utveckla koncept och format för digitala workshops. Delprojektet »Kreativ samverkan på distans« var uppdelat i tre faser – (1) undersökning och testning, (2) utförande, rapportering och (3) överlämning – med start i april 2020 och med slut i december 2020. Läs mer om projektet i avsnittet Delprojekt & övriga initiativ.

Kollegialt lärande

och digital kompetensutveckling

16 januari arrangerades en fysisk workshop med Göteborgs stads kontaktpersoner inom projektet. Workshopen fokuserade på metoder för kollegialt lärande kopplat till en digital kompetensutveckling.

Seminarium för bibliotekschefer

Ett av tre planerade seminarier för bibliotekschefer kunde genomföras under året, den 31 januari samlades ett stort antal chefer i Göteborg för seminariet »Bibliotekets roll i den digitala folkbildningen«. Lisa Olsson Dahlquist föreläste utifrån sin avhandling »Folkbildning för delaktighet: En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid« (Olsson, 2019). Under eftermiddagen fördjupade deltagarna sig i frågor om hur biblioteken kan fungera som nav i den digitala folkbildningen, hur man kan tydligare ringa in bibliotekets uppdrag och hur det förhåller sig till andra aktörer i kommunen, samt vad det finns för hinder och vilka möjligheter man ser med en ökad samverkan.

Lisas föreläsning filmades och planeras att bli en lärresurs på Digiteket under våren 2021.

Tillgänglighet på mobila enheter

Webbminarium med Tony Bernedal, datatekniker och utbildare på Syncentral Göteborg som driver webbplatsen »TBteknik – IT och teknik för synskadade«. Inför

webbinariet spelades instruktionsfilmer in med Tony då han visar hur tillgänglighetsstödet på en smartphone fungerar. Filmerna spelades sedan upp under webinariet och efter varje film fanns det möjlighet för deltagarna att ställa frågor.

Instruktionsfilmerna användes sedan som underlag för en kommande kurs på Digiteket, våren 2021.

Nätverksträff och metodexperiment x 3

Workshoppar med Martin Törnros och kontaktpersoner från biblioteken, en del av Fas 1 av delprojektet Kreativ samverkan på distans.

Söka, syna, skapa

– AI, internet och bibliotek x 3

Utifrån resultaten från enkäten som genomfördes med bibliotekens kontaktpersoner vid årsskiftet 2019/2020 drogs slutsatsen att fortsätta med delregionala workshops inom digitala ämnesområden och därför arrangerades workshops om digital källkritik och informationssökning (det ämne som var mest efterfrågat i enkätsvaren). Workshopens upplägg designades utifrån de lärdomar som gjorts under våren och lade även grund till det kommande workshopmaterialet för Vår digitala invånare.

Digitala stunder för de yngsta

– sagor, ramsor och rytmik på webben

I samarbete med projektet Sommarboken och nätverket för barnbibliotekarier i regionen arrangerades ett webinarium om att organisera digitala arrangemang för barn på bibliotek. Med sagostunden på webben som utgångspunkt deltog Mélanie Piedoie och Ola Nilsson från Digiteket-redaktionen och pratade om vad som kan vara bra att tänka på vid webbsända arrangemang, vilka rättigheter och skyldigheter som gäller samt bidrog med tips och trix om hur man får till det vid filmningen. De tog avstamp i de olika kurserna som Digiteket erbjuder. Även Tibro kommun bidrog med erfarenheter om hur de har arbetat med digitala sagostunder under pandemin.

Workshopmaterial utifrån Digiteket-kurser

Digitalt möte om digitala möten x 2

Pandemin visade på ett ökat behov av kompetensutveckling om digitala mötesformer. Därför arrangerades

workshoppar med bibliotekspersonal från regionen då deltagarna fick en grundläggande genomgång av att delta i och hålla i digitala möten.

Inför tillfället skulle deltagarna ha gått Digiteket-kursen Kom igång med digitala möten.

Får jag verkligen svara på alla frågor?

Etiska dilemman och motstridiga krav

Inför Mellansjö-dagen i oktober 2019 skapades ett workshopkoncept utifrån frågeställningen »Vad ska vi hjälpa till med?« som syftade till att hjälpa biblioteken att reda ut och konkretisera uppdraget kring digital folkbildning, reda ut vilka frågor som ska besvaras på biblioteket, hur de ska besvaras och vad man ska göra när man inte kan svara på en fråga, samt vem man hänvisar till då. Workshopdeltagarna fick möjlighet att diskutera till exempel hur mycket de hjälper till med bank-, teknik- och myndighetsärenden. De fick också påbörja en kartläggning av vilka aktörer i kommunen som kan tänkas jobba med frågor som berör digital kompetens hos invånaren på olika sätt, vilka dessa är och vilken typ av samarbete man har eller skulle kunna ha med dem.

Workshopen ledde till ett liknande tillfälle i Kungälv samt ett diskussionsunderlag i Mölndal. FKU gjorde även en variant på övningen på chefsseminariet som ägde rum den 31 januari 2020. När sedan kursen »Får jag verkligen svara på alla frågor? Etiska dilemman och motstridiga krav« lanserades på Digiteket tillfredsställde den tydligt ungefär samma behov av diskussion och konkretisering av problemet. Efter att kursen hade varit uppe ett tag blev det dock uppenbart att biblioteken var i behov av mer stöd för att jobba vidare med frågorna efter att man hade gått kursen.

Under 2020 skapade därför FKU ett workshopkoncept med det tidigare materialet som använts på Mellansjö-dagen samt Digiteket-kursen som grund, för att stötta uppföljningen efter det att man hade gjort Digiteket-kursen. Konceptet finns i tre olika varianter beroende på vilken möjlighet det fanns att samlas. Alternativen presenterades kontinuerligt under 2020 för kontaktpersoner och chefer på biblioteken i syfte att de själva skulle kunna organisera workshop och diskussioner på sina arbetsplatser. Underlaget lever fortfarande och workshoppar genomförs utifrån de förutsättningar som finns på respektive bibliotek.

Andra workshoppar och diskussionsunderlag

Utöver mer omfattande workshopmaterial som de ovan

skapades under 2020 även ett workshopmaterial för att hjälpa bibliotek att komma igång med Digiteket samt diskussionsunderlag för kurserna som handlar om algoritmer och om säkerhet.

2021

Eftersom en stor del av projektbudgeten för 2020 inte kunde spenderas som planerat fanns det ett betydande överskott vid årsskiftet till 2021. Konferensen »Vår digitala invånare« sköts upp flertalet gånger under 2020 för att till slut landa i en helt digital form den 29 januari 2021.

Vår digitala invånare – konferens och workshop

Den 29 januari arrangerade FKU tillsammans med Länsstyrelsen och regionens Digitaliseringsråd en webbsänd konferens om samverkan för en ökad digital delaktighet och kompetens i Västra Götalandsregionens kommuner. Satsningen var ett led i arbetet med regionens digitala agenda för att minska det digitala utanförskapet.

FKU ville med detta initiativ synliggöra den totala samhällsekonomiska kostnaden som ett digitalt utanförskap innebär, och lyfta att det är problem som inte kan lösas med tillfälliga projekt och punktinsatser utan kräver strukturer för långsiktig samverkan mellan olika aktörer. FKU ville på detta sätt lyfta och synliggöra vad biblioteken gör på området och uppmuntra till att fler aktörer tar kontakt med och samarbetar med biblioteken i dessa frågor.

Målet med initiativet var att skapa bättre förutsättningar för att kommunala verksamheter, civilsamhälle och näringsliv tillsammans ska kunna hitta hållbara och långsiktiga lösningar för att minska det digitala utanförskapet. Förhoppningen var att konferensen och det efterföljande arbetet skulle fungera som ett startskott för en breddad och ökad samverkan i regionens kommuner.

På konferensen deltog cirka 350 deltagare, merparten från Västra Götalands kommuner (cirka tre fjärdedelar) men också från andra delar i hela Sverige och även ett gäng från Norge. Bland de som deltog hittade vi: kommunledning, digitaliserings- och IT-ansvariga, personal inom bibliotek, äldreomsorg, näringsliv, studieförbund, socialförvaltning, SFI, samhällsorientering, pensionärsorganisationer, föreningsliv, medborgarkontor, med flera.

Konferensen var uppbyggd kring samtal mellan olika sektorer och typer av aktörer, både insatta forskare och

kommunanställda som jobbar med dessa frågor presenterade sitt arbete och diskuterade i paneler. Terese Raymond som jobbat länge som samordnare för Digidelnätverket var involverad som samtalsledare och aktivt part i planeringen av konferensen, samt den uppföljande workshopen där hon även var ansvarig för att designa workshopmaterialet.

Medverkande:

- Elin Wihlborg, Linköpings universitet
- Stefan Johansson, Begripsam AB
- Terese Raymond, Digidelnätverket
- Madelene Alfinson och Lena Dahlberg, Borås Stad
- Tobias Nordberg, Uddevalla stadsbibliotek
- Anders Boklund Ferreira, Integrationscentrum, Göteborgs stad
- Ida Claesson, Länsstyrelsen i Västra Götaland
- Barakat Aldammad, Lidköpings stadsbibliotek

Uppföljande workshop

Efter konferensen skapades ett workshopkoncept för de som ville jobba vidare med frågan i en mer lokal och praktisk kontext, genom att involvera fler kollegor och samverkanspartners. Konceptet innehåller ett inledande case och förslag på uppföljande frågor för mer verksamhetsnära reflektion.

Den 12 februari arrangerades en digital workshop då FKU och Terese Raymond introducerade de konferensdeltagare som ville i metoden, cirka 60 personer deltog.

Allt material för att kunna genomföra workshopen själv går att hitta på [siten https://sites.google.com/view/vardigitalainvanare/](https://sites.google.com/view/vardigitalainvanare/). Skapandet av workshop-siten som underlag var en direkt följd av det utvecklingsarbete som gjordes av Martin Törnros under 2020 i delprojektet »Kreativ samverkan på distans«. Även arbetet med att skapa uppföljningsmaterial till Digiteketkurser hjälpte mycket i utformningen av workshopen. Terese Raymond är huvudsaklig ägare till materialet men det är fritt att använda för alla som vill, och får vidareutvecklas enligt Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell 4.0.

Delprojekt & övriga initiativ 2018–2021

Kreativ samverkan på distans

Utvecklingsprojektet Kreativ samverkan på distans skapades i dialog med Martin Törnros som en följd av de nya restriktioner som infördes under våren 2020, på grund av pandemin. Projektet var indelat i tre faser:

- **Fas 1: Undersökning och testning**

Under april, maj och juni utreds behov och möjliga workshopupplägg testas med användare. Fasen utfördes under delår två med totalt tre digitala workshops (»Nätverksträff och metodexperiment«) då möjliga upplägg testades med användare. Även omvärldsbevakning och test av olika verktyg skedde under denna fas.

- **Fas 2: Utförande**

Under september och oktober utförs tre stycken digitala workshops med Västra Götalandsregionens folkbibliotekspersonal i ledning av Martin Törnros. Workshoparna är anpassade versioner av de inställda fysiska workshoparna med rubriken Söka, syna, skapa – AI, internet och biblioteket.

- **Fas 3: Rapportering och överlämning**

Utifrån de lärdomar som fas 1 och 2 gett överlämnas en rapport i december med beskrivning av koncept för distansworkshops som går att replikera vid andra tillfällen, med andra ämnen. Konceptet ska vara lätt att genomföra med flera olika tekniska plattformar och verktyg och inte bundet till funktioner som är exklusiva till specifika system eller tjänster.

Utöver att presentera praktiska metoder och verktyg redogör rapporten även för metodiken, i syfte för läsaren att kunna följa den bakomliggande arbetsprocessen. Detta ger utökade möjligheter, för den som önskar, att enkelt kunna vidareutveckla metodiken eller återskapa liknande processer.

Projektet »Kreativ samverkan på distans« ledde till att Digitalt först i Västra Götalandsregionens projektledning fick en egen kompetensutveckling när det kommer till att arrangera och hålla i digitala workshops, samt bidrog till ökad kompetens inom MKK för de folkbibliotekarier som deltog i projektets fortbildningstillfällen. Under början av 2021 skapades workshopkonceptet för »Vår digitala invånare« utifrån den testning och utveckling som gjorts inom projektet. Delprojektrapporten finns att ta del av på efterfrågan.

Mitt digitala jag

Under 2020 deltog två personer från kommuner i Västra Götalandsregionen i en kursomgång organiserad av Tactical Tech, som en del av det nationella innovationsspåret »Mitt digitala jag«. Under tre tillfällen fick deltagarna fortbildning i hur man kan använda sig av materialet Data Detox Kit i arbetet på bibliotek med att höja invånarnas digitala kompetens. Syftet med fortbildningen var att utbilda ett par ambassadörer och inspiratörer för materialet i varje region, som i sin tur skulle kunna sprida sin kompetens bland kollegor och andra bibliotek. FKU fick även ta del av ett utställningsmaterial som på grund av pandemin inte har blivit använt, men som ligger och väntar på bättre tider då aktiviteter går att genomföra igen.

Internetdagarna

Under 2018, 2019 och 2020 sponsrades deltagande i konferensen Internetdagarna med stöd från det nationella projektet. Varje år har många folkbibliotekarier deltagit i konferensen på grund av detta. 2019 bidrog FKU även med egna projektmedel för att underlätta resan för deltagarna och för att fler skulle kunna delta.

Wikipedia i biblioteken

I januari 2020 var FKU värdar för Wikimedia Sverige som utförde två heldagskurser i hur biblioteken kan arbeta med Wikipedia för att bidra till en ökad digital kompetens hos både invånare och personal. Kursen grundar sig på det Digiteket-material som finns om att bidra med innehåll till Wikipedia och är en del av ett innovationsspår inom den nationella organisationen (Wikimedia, 2019). De två träffar som FKU var värdar för samlade bibliotekspersonal från Halland, Värmland och Västra Götalandsregionen.

Forskarcirkel – Skeptikerspåret

Under 2020 organiserades en forskarcirkel kring det nationella Skeptikerspår inom ramen för Digitalt först. Cirkeln sköttes genom fysiska träffar och kontakt digitalt, via mail och på Digiteket. Deltagarna producerade under cirkelns gång ett antal essäer varav några finns publicerade i boken »Bankdosor, skam och sms-poesi« (Bäckström, 2020). Cirkeln genomfördes i samarbete med KB, Södertörns högskola och Regionbibliotek Stockholm. Totalt deltog fyra personer från folkbibliotek i Västra Götalandsregionen.

Internetanvändning på bibliotek – policy, pedagogik, praktik

Under 2019 har de regionala biblioteksverksamheterna haft möjligt att initiera så kallade innovationsprojekt inom Digitalt först med användaren i fokus. Det handlar om projekt som utvecklar en idé, tjänst, verksamhet eller metod som nyttjar digitaliseringens möjligheter eller förhåller sig till digitaliseringens utmaningar på ett nytt sätt. Målet med Innovationsspåret är att stärka biblioteken genom ökad digital kompetens eller medie- och informationskunnighet hos bibliotekspersonal eller allmänhet. Innovationsprocessen är en utforskande ansats som ska leda till ett lärande som kan spridas till andra.

Vi lever i en tid där entusiasmen över nätets möjligheter i viss mån bytts ut mot en mer alarmistisk hållning: polariserad politisk diskussion, näthat och desinformation lyfter fram digitaliseringens avigsidor. Röster höjs för reglering av information på internet. Hur ska biblioteken förhålla sig till de – möjligen motstridiga – krav som kommer från politiker, it-avdelningar, bibliotekens användare, lagstiftning och biblioteksideologiska policydokument? Hur kan biblioteken vara en öppen och inkluderande plats där alla ska kunna samsas och trivas, utan att regler blir hindrande för den fria åsiktsbildningen? Och hur hanteras frågan i praktiken idag?

För att få mer kunskap detta har de regionala biblioteksverksamheterna i Halland, Sörmland och Västra Götaland sökt medel från innovationsspåret inom Digitalt först med användaren i fokus för ett projekt i två delar: forskarstudie och pedagogisk tillämpning. Forskarstudien genomfördes av Veronica Johansson och Maria Lindh på Högskolan i Borås och har resulterat i en rapport av de samma med bidrag av jurist Jonas Holm (Johansson & Lindh, 2020).

I rapporten beskrivs aktuella förutsättningar och strategier för tillhandahållande och användning av internet i svenska folkbibliotek och bygger på en nationellt heltäckande enkät till samtliga huvudbibliotek i svenska kommuner samt ett mindre antal intervjuer med tillhörande dokumentstudie. Undersökningen har i synnerhet aktualiserats av två viktiga juridiska förändringar: inrättandet av GDPR, samt ett tillägg i offentlighets- och sekretesslagen om utökning av bibliotekssekretess till att även inkludera uppgifter om användares användning av informationsteknik.

Rapporten innehåller bidrag från jurist Jonas Holm som presenterar svar på specifika biblioteksjuridiska problem samt en övergripande juridisk kommentar till de svåra tolkningar och gränsdragningar som uppstår

i mötet mellan bibliotekets verksamhet, uppdrag och reglerande lagstiftning avseende internetanvändning.

Undersökningens resultat visar att användningen av internetfilter förefaller ha ökat med cirka 20 procent under de senaste 20 åren, och att biblioteken i relativt stor utsträckning är utelämnade åt kommunens it-avdelningar för viktiga beslut om formerna för tillhandahållande av internet. Ungefär en tredjedel (32,9 procent) av de 164 i studien deltagande biblioteken har någon form av filter på samtliga eller vissa av sina publika datorer. Samtidigt framkommer att bibliotekens huvudsakliga kompetens och medvetna strategier för reglering av internet och skydd av användarnas integritet alltjämt till största delen handlar om det som syns och kan åtgärdas i det fysiska biblioteksrummet.

Dessa båda tendenser samverkar till att transparensen för vad som gäller avseende villkor för internetanvändning och personuppgiftsbehandling är mycket låg för såväl biblioteken själva som dess användare.

Utifrån studiens resultat rekommenderar rapporten:

- ökad utbildning för bibliotekarier och studenter i biblioteks- och informationsvetenskap i frågor om internet, intellektuell frihet och personlig integritet
- ett ökat ansvarstagande från bibliotekens sida vad gäller användarutbildningar i motsvarande frågor
- politisk lobbying från bibliotekskontaktpersoners sida för att säkra medvetenhet om bibliotekens uppdrag och vikten av tillhandahållande även av internet, samt för upprättande av likvärdiga villkor för insyn och medbestämmande i kommuners och it-avdelningars besluts- och hanteringsmandat avseende internetfrågor;
- ökat stöd till och insatser i forskning om och utveckling av transparenta och pedagogiska gränssnitt och andra verktyg som synliggör struktur och villkor bakom internetrelaterade tjänster och verktyg för användare
- stöd för utveckling av tydliga integritetspolicyer och användarregler för internetanknutna system och tjänster i biblioteket.

Under 2021 kommer fasen som handlar om pedagogisk tillämpning att genomföras, till en början med

hjälp av produktionen av en Digiteket-kurs utifrån studiens resultat.

Produktion av Digiteket-kurser

FKU har under projektets gång bidragit till och påbörjat produktionen av ett antal kurser till lärplattformen Digiteket. Den enda som i skrivande stund är färdigställd är kursen Problemlösning och handledande samtal, som baserar sig på det material som skapades till workshopen med samma namn 2019. De resterande kurserna och artiklarna som är planerade men ej färdigställda är:

- Tillgänglighet på mobila enheter, en kurs som grundar sig i det webinarium som genomfördes med Tony Bernedal. Inkluderar instruktionsfilmer.
- Lisa Olsson Dahlquists föreläsning Folkbildning för delaktighet: om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid. En inspirationsartikel med föreläsningen från chefsseminariet den 31 januari 2020 med tillhörande diskussions- och reflektionsfrågor.
- Internetanvändning på bibliotek – en kurs med utgångspunkt i forskarstudiens lärdomar, se stycket ovan.
- Biblioteksdidaktik i en digital tid I & II. Två kurser som är vidareutvecklat material av kursen Problemlösning och handledande samtal, som fokuserar på didaktisk och pedagogisk kompetensutveckling kopplat till digital folkbildning på bibliotek.

Resultat och utvärderingar

Utveckling av digital kompetens

I Västra Götalandsregionen har cirka 2250 personer deltagit i fortbildningsaktiviteter som syftar till att höja den digitala kompetensen på biblioteken under projektperioden. Det är det totala antalet deltagare på genomförda aktiviteter som har räknats (inte antalet unika personer). cirka 1100 personer arbetar på folkbibliotek i Västra Götalandsregionen.

Huruvida fortbildningen har lett till ökad digital kompetens är svårt att mäta. Självskattningstest är en trubbig mätmetod som man inte ska dra för stora slutsatser utifrån. Den påtvingade kompetensutveckling som skedde i och med pandemin på grund av en ökad »sense of urgency« ska inte underskattas, men det gör att det är svårt att säga vad som är en effekt av vad. Det vi kan säga är att det generellt tycks finnas ett ökat intresse för digitala aktiviteter på biblioteken, under 2019 syntes en tydligt förändring i biblioteksverksamheterna över hela landet. Antalet kurstillfällen inom IT och digitala frågor ökade 2019 med 25 procent jämfört med året innan, totalt 19 208 tillfällen 2019 jämfört med 15 418 tillfällen 2018 (Kungliga biblioteket, 2020). Att verksamheterna i allt större utsträckning anpassar sig till att kunna ge allmänheten stöd inom digital kompetens gör helt klart att frågorna blir mer närvarande, vilket gör att man har behov av att lära sig mer, och att projektets insatser har varit välbehövliga.

Även i biblioteksplaner går det att se en utveckling mot att biblioteken i allt högre grad omfamnar det digitala folkbildningsuppdraget, och att man vill kommunicera ut detta till kommunen. Mellan åren 2018 och 2019 skedde en ökning i antalet planer som använder begrepp som MIK, informationskompetens, förändrad medievärld, vidgat textbegrepp, källkritik och digital kompetens. Av 37 planer antagna 2018 användes något av dessa begrepp i 15 planer. 2019 användes begreppen i 27 av 64 antagna planer (s. 8, Kungliga biblioteket, 2021).

Självskattningstestet

Självskattning som metod är som sagt trubbig och det är svårt att veta vad man ska göra med de resultat man får in. Den så kallade Dunning-Kruger-effekten (Kruger & Dunning, 1999) gör gällande att man som respondent i en självskattning tenderar att skatta sig lägre i ett område man kan mycket om, och högre i områden man kan desto mindre om. Detta gör att självskattningstestets resultat ska behandlas med yttersta försiktighet, och det är viktigt att man inte lägger för stor vikt vid skillnaden mellan ett resultat vid en tidpunkt och ett

annat vid ett senare tillfälle. Det kan mycket väl vara så att en person faktiskt kan mer nu än för två år sedan, men att denne samtidigt har tillskansat sig tillräckligt mycket kunskap om hur stort och komplext ämnet är så att den egna kompetensen inom fältet ändå skattas lägre än innan.

Med det sagt har självskattningstestet varit ett viktigt verktyg för att diskutera digital kompetens i en bibliotekskontext. Resultatet ska egentligen inte ses som ett test på hur mycket personalen har utvecklats utan mer ge en bild av hur man förhåller sig till ämnet, och hur den inställningen har utvecklats över tid. Självskattningstestet har framförallt varit nyttigt som diskussionsunderlag mellan kollegor, då man har fått möjlighet att tillsammans fundera kring hur man kan utveckla kompetenserna i en vardag på arbetsplatsen. Vi kan också se i den nationella enkäten till kontaktpersonerna att det är just den kompetensutveckling som sker till vardags på arbetsplatsen som gjort störst skillnad för den digitala kompetensens utveckling (Se avsnittet Utvärderingar).

Resultat: självskattning på individnivå

Även om tolkningen av självskattningstestets resultat kan debatteras kan det likväl vara intressant att redovisa hur resultatet har förändrats över tid. I detta avsnitt redovisas utvalda delar av resultatet.

För att läsa mer om självskattningstestet och resultaten rekommenderas rapporten »Bibliotekspersonalens digitala kompetens: Resultat från självskattningstester 2018–2020« (Nordén & Mannila, 2021).

Nationellt

Det har skett tre testomgångar, en 2018 (Pre-digiteket), en under hösten 2019 och en hösten 2020. På individnivå har antalet medelhöga skattningar ökat, de lägre minskat och de högsta skattningarna sjunkit.

Om man ska spekulera i anledningar kan detta bero på en kombination av faktiskt kunskapslyft och den tidigare nämnda Dunning-Kruger-effekten. De som tidigare skattade sig lågt har kanske höjt sina kompetenser tillräckligt för att vara relativt bekväma med att skatta sig medelhögt, medan de som tidigare skattade sig högt har lärt sig ännu mer och därför skattar sig lägre än innan.

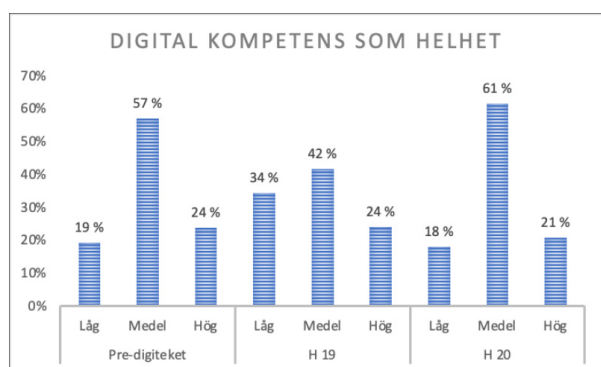

Diagram från Nordén & Mannila (2021).

Regionalt och kommunalt

Västra Götalandsregionens kommuners resultat speglar det nationella mönstret, då man jämför perioden Pre-digitekter med H20 angående digital kompetens som helhet.

- andelen låga skattningar har minskat med 4,2 procent,
- andelen medelskattningar har ökat med 5,1 procent
- andelen höga skattningar har minskat med 0,9 procent

När man tittar på kommunnivå finns det ett antal kommuner som sticker ut med en mer betydande förändring än snittet. Som sagt är självskattning ett svårtolkat verktyg så förändringarna som går att se i dessa kommuner kan ha en mängd olika orsaker, och gissningsvis är en kombination mest trolig. De kommuner som förändrat sitt självskattningsresultat mest i en positiv riktning går att läsa om i artikeln »Framgångsfaktorer för digital kompetensutveckling« (Grenholm, 2021) på Digitekter.

Följeforskning

Under projektets gång har ett antal forskningsstudier utförts, här lyfts endast ett urval. För en mer utförlig redovisning se nationell projektrapport från Kungliga biblioteket (2021).

Högskolan i Borås studie »Användarna först med det digitala i fokus: folkbibliotekariers arbete inom den nationella satsningen för ökad digital kompetens« (Nowé-Hedvall m. fl., 2019) utgår från just folkbibliotekspersonalens inställning till digital folkbildning på bibliotek i allmänhet, och projektets insatser i synner-

het. Resultaten visar att uppdraget att främja invånarnas digitala kompetens är generellt sett väl förankrat hos folkbibliotekspersonalen i landet, men att det är desto sämre förankrat hos invånarna och i den egna kommunala organisationen. Många i personalen upplever en hög förväntan från invånarna på att få stöd och samtidigt en dålig förståelse för bibliotekets uppdrag och verksamhet från kommunala IT-avdelningar och politiker. I studien framkommer det tydligt att många bibliotek inte har tillräckliga (ekonomiska, tekniska, personella) resurser eller möjligheter att utföra det digitala folkbildningsuppdrag som personalen alltså till stora delar redan har omfamnat.

Linköping universitets följeforskningsprojekt »Digitalt först? Kommuners och professionellas arbete för ökad digital inkludering« (Nordqvist & Wihlborg, 2019) fokuserar på bibliotekets roll i sin kommun när det kommer till arbetet med digital delaktighet, och hur den kommunala organisationens styrning, stöd och ledning ser ut och fungerar i relation till uppdraget. Resultaten visar att huvudmännens kunskap om och inställning till det digitala folkbildningsuppdrag som folkbiblioteken axlar ofta är dålig. Det leder till det resultat som Högskolan i Borås studie (Nowé-Hedvall m. fl., 2019) visar på, att diskrepansen är stor mellan bibliotekspersonalens inställning till sitt uppdrag och de förutsättningar som finns i kommunen för att utföra det uppdraget. Studien lyfter också komplexiteten i de frågor som kommer till biblioteket, och svårigheten för personalen att navigera bland frågor om digitala tjänster, verktyg och miljöer på ett etiskt korrekt vis.

Utvärderingar

Flertalet utvärderingar har gjorts under projektets gång, både nationellt och regionalt. Efter vissa av fortbildningsaktiviteterna har vi skickat ut enkäter och vi har också fört en kontinuerlig dialog med kontaktpersoner ute på biblioteken, för att hela tiden försöka styra projektet i en riktning som känns relevant för de som ska delta i fortbildningen. Projektets struktur har varit fast men vi har varit så flexibla som möjligt när det kommer till att planera fortbildningens innehåll, beroende på efterfrågan, omvärlden och tillgängligt material.

En nationell utvärdering gjordes under hösten 2020 med personer som haft ett mer eller mindre uttalat uppdrag på sin arbetsplats att initiera och organisera fortbildning kopplat till projektet. Vi har fått ta del av Västra Götalandsregionens svar.

Utöver detta har FKU också gjort egna utvärderingar

med kontaktpersonerna i regionens Digitalt först-nätverk. En utvärdering gjordes den 10 oktober 2019 genom en enkät som skickades ut. Totalt inkom 31 svar. Den 14 och 18 december 2020 arrangerades två utvärderingsträffar då kontaktpersonerna fick komma med input om projektet. Här redovisas sammanfattningar av de regionala och nationella utvärderingarna som gjorts med kontaktpersonerna i regionen.

Förutsättningar och metoder

Den nationella enkäten till kontaktpersonerna besvarades av 26 personer från Västra Götalandsregionens kommuner. Bland dessa har många haft ett uttalat uppdrag (15) att delta i nätverket, och några (7) har också haft avsatt tid i sin tjänst att delta.

På frågan om hur man har identifierat vad personalen behöver lära sig mer om svarar många att de har gjort självskattningstestet (21) eller identifierat det genom sina respektive uppdrag på arbetsplatsen (18). Flera (9) svarar också att man har haft hjälp av FKU:s självskattningsworkshops eller gjort det i dialog med sin chef (9). Några (6) har fått välja fritt utifrån egna intressen.

I fritextkommentarer lyfts att det ofta funnits en uttalad miniminivå som handlat om fortbildning kring bibliotekets egna e-tjänster (till exempel PressReader, Legimus eller Cineasterna).

Många (13) av kontaktpersonerna svarar att personalen har haft möjlighet att stärka de digitala kompetenserna på arbetstid i den omfattning man har velat och

behövt det. Flera (10) svarar att man har haft möjlighet i begränsad omfattning, och några (2) i en mycket begränsad omfattning.

Angående vilka metoder för kompetensutveckling som har gjort störst skillnad för att utveckla den digitala kompetensen är det tydligt att det som har störst påverkan är aktiviteterna på den egna arbetsplatsen. Antingen genom lärande i det dagliga arbetet, i mötet med användare, i utvecklingen av nya verksamheter och aktiviteter, eller genom aktiviteter på arbetsplatsträffar. Men det är också tydligt att den fortbildning som den regionala biblioteksverksamheten organiserar gör skillnad, och så även självstudier via Digiteket och informationssökning kring olika aktuella spörsmål.

Utveckling och resultat

I och med att enkäten besvarades under hösten 2020 har flera av svaren påverkats av den verksamhetsutveckling/förändring som skett i och med de omställningar man tvingats göra under pandemin. Det framgår också i fritextsvaren att det är svårt att avgöra om det är just på grund av Digitalt först-projektets insatser som verksamheten och kompetenserna kring digitala frågor har utvecklats.

»Ganska mycket« tycker 15 av 26 kontaktpersoner att den digitala kompetensen i sin helhet har höjts under projektperioden. Ytterligare 10 kontaktpersoner bedömer att kompetensen har höjts »lite grann«.

Det är framförallt i samtal mellan kollegor (17) och

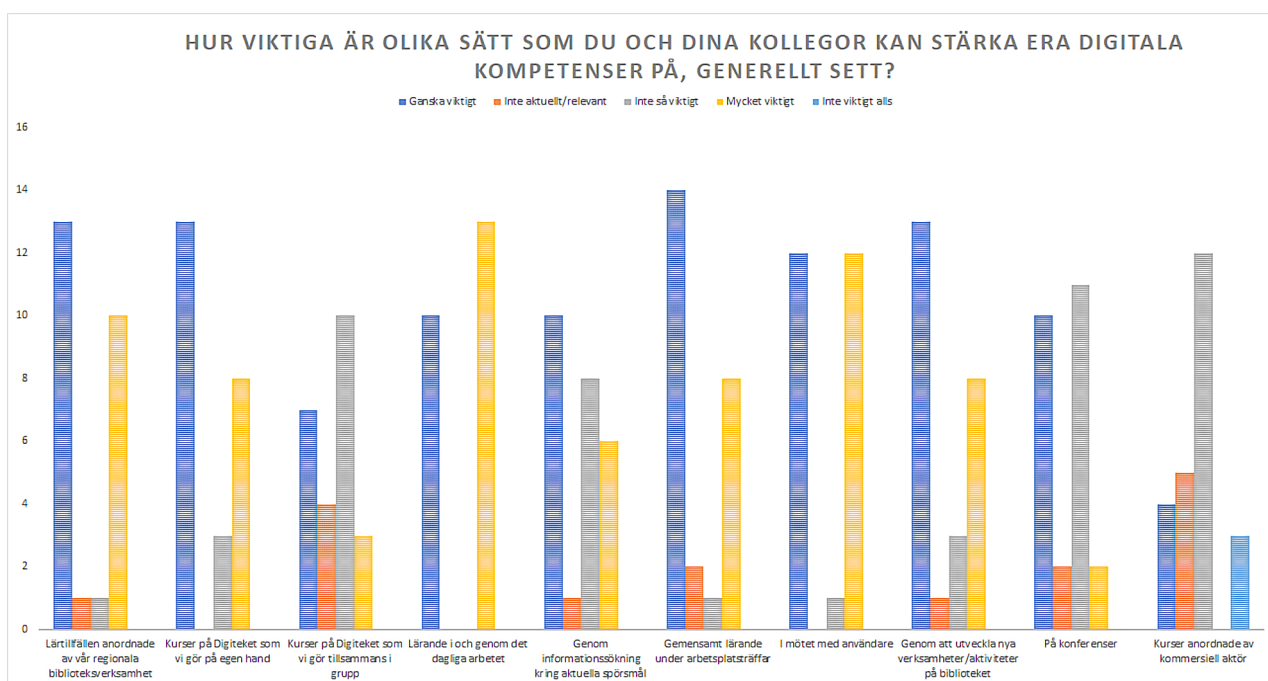

Diagram med data från den nationella enkäten (hösten 2020).

i mötet med användare (16) som det märks att den digitala kompetensen har höjts i arbetsgruppen. Många (13) gör bedömningen att fler i personalen besvarar digitala frågor från allmänheten som en följd av projektets insatser. Många (20) kontaktpersoner upplever att den digitala kompetensen är jämnare bland medarbetarna nu än innan.

De tjänster som biblioteket erbjuder har utvecklats under projekttiden genom att flera (10) har förbättrat det handledande arbetssättet i mötet med användarna och även utvecklat funktioner och information som man erbjuder på webben (10). Flera har utvecklat sitt arbete med sociala medier (9) och e-medier och databaser (9). Vissa erbjuder nu fler handledartillfällen (6), arbetar mer aktivt med att presentera ny teknik för användarna (7), eller erbjuder fler kurser inom IT (6). Inte fullt lika många har inkorporerat MIK/digital kompetens i programverksamheten i stort (3), eller i annan verksamhet såsom till exempel läsfrämjandearbetet (3). Endast 3 respondenter upplever att den IT-infrastruktur som biblioteket erbjuder besökarna har utvecklats under projekttiden. 6 respondenter upplever att bibliotekets tjänster inte har utvecklats på något särskilt sätt som en följd av projektets insatser.

Fortsatt arbete

De faktorer som lyfts fram som mycket viktiga för att personalen ska kunna fortsätta utveckla sina digitala kompetenser är personalens kompetens (22), tid (20), stöd av chef (17) och den tekniska infrastrukturen (17). Flera lyfter även de ekonomiska förutsättningarna (12), stöd från den regionala biblioteksverksamheten (12) och tillgången till Digiteket (12) som mycket viktig. Även de e-tjänster som biblioteket erbjuder anses av flera vara mycket (10) eller ganska (12) viktigt för den fortsatta utvecklingen. Att ha ett uttalat uppdrag i biblioteksplanen tycks vara viktigt för vissa (mycket för 8, ganska för 11) och samtidigt inte så viktigt för andra (5).

Angående hinder för att arbeta med Digitalt först på arbetsplatsen är det framförallt brist på tid för kompetensutveckling (14) och kollegialt ointresse (9) som lyfts fram.

På frågan om hur den regionala biblioteksverksamheten fortsatt kan stötta utvecklingen av digital kompetens lyfter kontaktpersonerna att fortsätta med digitala schemalagda kurser av olika slag, ge stöd till bibliotekscheferna så att de i sin tur ska få en bättre förståelse för vad som behöver utvecklas och fortsätta arbeta med Digiteket som viktigt.

Slututvärdering, december 2020

I slutet av projektperioden organiserade FKU två digitala utvärderingsträffar då kontaktpersoner från regionen deltog och diskuterade projektets utfall och framtid. Stort fokus låg på Digiteket och vilken utveckling man ville se kopplad till plattformen, både i den egna organisationen och av tjänsten i sig. Kontaktpersonerna lyfte framförallt tidsbrist och dålig prioritering från ledning samt bristande teknisk utrustning som hinder för att kunna arbeta mer med plattformen.

Angående vilket stöd från regionen som efterfrågas är det organisering av workshops och träffar, stöd till chefer samt hjälp med att hitta sin plats i kommunens digitala arbete som lyfts.

En fråga handlade om vad man planerar för typ av arbete framöver, när det kommer till digital kompetensutveckling. Flera beskriver då hur de ska fortsätta arbeta med att utveckla riktlinjer och rutiner för den digitala folkbildningen på biblioteket. Att fortsätta med Digiteket är också något som lyfts fram, framförallt när det kommer till att utveckla rutiner för att se till att hela personalen engageras och går kurserna.

Kontaktpersonerna ombads också att uttrycka mer allmänna åsikter om projektet, indelade i vad de tyckt om, vad de lärt sig, vad de har längtat efter, och vad de har saknat.

Det som lyfts fram som omtyckt handlar om projektets upplägg och aktiviteter, att det har varit en stor satsning som angått många, utvecklingen av Digiteket och regionens roll och stöd under projektets gång.

De huvudsakliga lärdomarna handlar delvis om digitala kompetenser som har utvecklats i och med projektet: säkra lösenord, filma instruktionsfilmer, streama evenemang och digitalt samarbete. Även sådant som handlat om bredare verksamhetsutveckling lyfts fram när det handlar om lärdomar man gjort, som till exempel förmågan att lyfta frågan om digital handledning till andra aktörer inom kommunen, insikter om chefs roll i den digitala kompetensutvecklingen och vikten av ett välfungerande kollegialt lärande.

När det kommer till sådant man längtat, eller längtar, efter lyfter kontaktpersonerna utvecklade kommunikationsfunktioner i Digiteket, mer stöd för att kunna omsätta teori till praktik och organisera aktiviteter gentemot invånare samt ett behov av att lyfta diskussionen om digitalt utanförskap.

Kontaktpersonerna har framförallt saknat tid för att arbeta med och planera för projektets insatser. Ett visst bristande engagemang från chefer och kollegor lyfts också av flera, samt bristande teknisk utrustning.

Lärdomar och slutsatser

De två olika utvärderingarna som har gjorts med kontaktpersoner från Västra Götalandsregionens kommuner är relativt samstämmiga. Det är tydligt att projektets insatser har varit välkomna, att det som uppskattas mest är Digiteket samt mindre workshops organiserade av regionen, och det som framförallt har saknats är tid, teknik och ibland engagemang från chef och kollegor. Generellt har projektet tjänat till att lyfta ämnet på arbetsplatsen, jämnat ut kompetenskillnader mellan kollegor, och skapa lust till att lära sig mer om digitala frågor på biblioteken.

Några ord om upplägget

När vi tittar igenom utvärderingarna ovan samt de som gjorts efter fortbildningstillfällen är det tydligt att den grundstruktur som projektet har haft fungerar väl när vi håller oss till den, alltså denna:

- Större inspirationsdagar och konferenser
- Mindre workshops
- Webbaserade övningar

Aktiviteterna fungerar som bäst när de är målgruppsanpassade och ger möjlighet till lokala anpassningar och reflektioner. Vid de tillfällen då FKU har försökt skapa gemensamma aktiviteter för många olika typer av personer har det ofta blivit varken hackat eller malet, och därför lett till missnöjda reaktioner. Som en kontaktperson skriver i den nationella enkäten: »Kursernas benämningar särskilde sig väldigt lite för alla i början och när de väl föll på plats successivt så var projektet nästan slut, informationen kunde vara betydligt tydligare«. Ett exempel på det är de två workshops om digitala möten vi hade under hösten 2020. Vi var då otydliga i vår kommunikation angående vilka workshoppen riktade sig till, vilket ledde till att många tyckte att vi lade oss på en för grundläggande nivå. Samtidigt fick alla som behövde en mer grundläggande genomgång inte testa allt de skulle ha behövt testa, på grund av att vi hade planerat in för många moment i workshoppen. Där hade vi tjänat på att ha olika workshops för olika nivåer, och flera tillfällen att anmäla sig till.

Ett besvär för Digitalt först i Västra Götalandsregionen är storleken på vår region och mängden regional bibliotekspersonal som arbetat med projektet (alltid en, oftast två, ibland tre). Det har därför varit svårt att hitta en medelväg mellan att genomföra välorganise-

rade aktiviteter i större skala och mer lokalt anpassade konsultationer och workshops. Vi kan nu dra slutsatserna att vi skulle ha prioriterat en aning annorlunda. Projektledningen skulle ha lagt mindre tid, resurser och energi på att organisera större inspirationsdagar i Göteborg och istället fokuserat mer på praktiska workshops och konsultationer. Hade vår egen organisations digitala mognad varit högre vid ett tidigare skede hade vi också kunnat utnyttja tekniken bättre och genomfört fler digitala workshops och möten med bibliotekspersonalen.

Men trots det har som sagt modellen med målgrupp-suppleerad struktur i projektets insatser varit ett bra stöd för att planera aktiviteterna och det är ändå tydligt att olika personer gagnas av de olika momenten. Vissa behöver åka på större konferenser för att få inspiration till att utveckla arbetet, andra har störst behov av att sitta ner med kollegorna i workshops och diskutera utifrån den egna organisationens förutsättningar och situation, och ytterligare andra har behov av att kunna öva på egen hand med digitala resurser. Sedan finns det såklart de som får ut något av alla tre typer av aktiviteter också.

När vi nu går vidare med dessa lärdomar har vi möjlighet att fortsätta med vissa aktiviteter samtidigt som vi måste sluta med andra. När projektmedlen tar slut kommer det bli svårare att genomföra de mest kostsamma aktiviteterna men som tur är kommer mycket att kunna fortsätta precis som innan. Den digitala formen gör det möjligt för oss att organisera fler workshops till mindre kostnad (och med färre resor) och Digitekets fortlevnad underlättar för produktion av kursmaterial och för kunskapsdelning. Det faktum att många större evenemang har ställt om till att bli digitala under pandemin ger oss också möjligheten att »skicka« de som har behov av kunskap från andra sektorer på konferenser utan att nödvändigtvis behöva organisera så många av de större evenemangen själva. Det kan frigöra tid för att ha närmare kontakt med enskilda bibliotek, i kluster och i kommunalförbund, och för att producera samt sprida Digitekets kursmaterial.

Några ord om bibliotekens roll i digitaliseringen

En av knäckfrågorna i projektet har varit bibliotekets uppdrag och hur det ser ut i dag i och med ett allt mer digitaliserat samhälle. Många av samtalen grundar sig i en konflikt mellan två stora pelare i bibliotekets uppdrag – litteratur- och kulturfrämjande å ena sidan och digital folkbildning å andra sidan. Dessa ställs ofta

emot varandra och konkurrerar om personalens engagemang och verksamhetens medel.

Samtidigt är uppdraget med digital folkbildning dåligt definierat och förankrat i kommunerna. Under de senaste 30 åren har det skett en explosiv utveckling av samhället och det är inte bara en eller två saker som har påverkat bibliotekets roll. Det är väldigt många, och stora, fenomen som har lett till att biblioteken numera agerar på en annorlunda arena än tidigare. Bara sedan 2013, då bibliotekslagen (SFS 2013:801) formulerade att folkbiblioteken ska öka kunskapen om användningen av informationsteknik, har det hänt oerhört mycket med både informationstekniken och samhället. Trots det är det förvånansvärt lite som har hänt när det kommer till hur ett bibliotek ser ut och fungerar. Men vad är det som har hänt egentligen? Och inte hänt? Varför ser det ut som det gör?

Vi börjar med att digitaliseringen drar igång på allvar under 1990-talet. Den påverkar successivt allt fler delar av samhället och leder till följande utveckling för folkbiblioteken och deras kontext:

- Digitaliseringen ställer färre krav på personlig service och grindvakter. Privata och offentliga aktörer digitaliserar sina tjänster, lägger ner fysiska kontor och avvecklar personlig service. I och med digitaliseringen av privat och offentlig sektor (framförallt myndigheter och banker) kommer fler frågor till biblioteken om olika typer av digitala tjänster.
- Litteratur- och informationslandskapet förändras och en demokratiseringsprocess påbörjas när det kommer till tillgång till information. Människor börjar konsumera litteratur och kultur på nya sätt och utvecklingen av litteratursektorn och informationssamhället leder till färre frågor om litteratur och avancerad informationssökning på biblioteken.
- I och med undermåliga digitala bibliotekstjänster samt framväxten av nya former av avtalsmodeller har biblioteken svårt att hävda sig som litteraturförmedlare i framkant.

- Bibliotekarieprofessionen förändras delvis, och yrket blir allt mer socialt och utåtriktat. Bristande didaktisk fortbildning och kompetens i kombination med komplexa digitala frågor gör att många i bibliotekspersonalen känner sig obekväma med att hjälpa till med digitala tjänster. Bibliotekarieutbildningen ger en skev bild av hur det är att arbeta på bibliotek idag.

- Det finns en utbredd felaktig uppfattning om och undervärdering av vilken social roll folkbiblioteken spelar i sitt lokalsamhälle. Det finns en diskrepans i hur invånarna använder biblioteket och hur den kommunala förvaltningen behandlar biblioteket som aktör. Folkbiblioteken får allt mindre budgetar.

Alla dessa fakta påverkar varandra på olika sätt och i olika utsträckning, men det är trots det ingen självklarhet att det är på grund av att biblioteken får fler frågor om digitala tjänster som de får färre frågor om litteratur. Det är betydligt mer komplext än så, men när det är dessa två fakta man möts av varje dag på jobbet blir det svårt att inte koppla ihop dem. Och det blir svårt att inte ta ut frustrationen över att man aldrig får prata om böcker längre på ännu en besökare som vill ha hjälp med sitt bank-id.

Denna soppa som kokats ihop genom åren gör att utvecklingen stagnerar på flera områden, både när det kommer till verksamhetsutveckling och möjligheterna till kompetensutveckling. Bibliotekspersonal är generellt sett väldigt handlingskraftiga i sin natur. Om man stöter på ett problem löser man ofta det, fort, med de medel som finns tillgängliga. Om man som bibliotekspersonal känner för att utveckla något, initiera en förändring eller lära sig något nytt, kräver det ganska mycket extraenergi att varje gång tvingas stanna upp och ställa sig grundläggande frågor om bibliotekets existens – är det här något biblioteket kan göra? Ska göra? Får göra?

För att bryta mönstret och försöka komma vidare krävs det utvecklingsarbete på flera fronter.

Fortsatt arbete i regionen

Efter att ha genomgått tre år av kompetens- och verksamhetsutveckling har det utkristalliserat sig ett par fokusområden som FKU även fortsättningsvis kommer att arbeta med när det kommer till insatser för att förbättra den digitala folkbildningen på biblioteken i regionen.

Dessa områden är:

- Utveckling av och fortbildning i didaktik

För att skapa en bättre lärmiljö för besökarna att höja sin allmänna digitala kompetens och medie- och informationskunnighet, och för att skapa en bättre arbetsmiljö för bibliotekspersonalen, krävs även fortsättningsvis arbete som kan förankra det utökade pedagogiska uppdrag som folkbiblioteken har fått axla i och med den digitala utvecklingen.

Efter projekttidens slut kommer flertalet fortbildningsaktiviteter att genomföras som syftar till att utveckla möjligheter och kompetens på biblioteken i att organisera utåtriktad verksamhet gentemot vuxna och barn som kan höja invånarnas digitala kompetens och medie- och informationskunnighet.

Det är inte bara fortbildning i didaktiska metoder som krävs för att situationen ska förbättras, även ren verksamhets- och metodutveckling måste ske till för att det ska bli tydligare vilken typ av pedagogisk verksamhet som ska finnas på folkbiblioteken kopplade till en digital folkbildning. I dagsläget finns det ett ganska stort antal lärcenter, Digidelcenter, IT-hjälp och skaparverksamheter runt om i landet och i regionen men ett gediget och samlat utvecklingsarbete kring hur didaktiken i dessa verksamheter ska fungera, underhållas, och utvecklas saknas. Det är ett eftersatt område som därför kräver även fortsatt uppmärksamhet och resurser från de regionala biblioteksverksamheterna.

- Kollegialt lärande

En aspekt av att skapa bättre lärmiljöer på folkbibliotek är att skapa bättre lärande organisationer (Granberg & Ohlsson, 2018). Satsningar mot att utveckla det kollegiala lärandet har gjorts av FKU både innan och under projektets gång, och »Det lärande biblioteket« är även fortsättningsvis ett av huvudspåren i den regionala biblioteksplanen. Att skapa en verksamhet som kan försörja sig själv med kunskap, med hjälp av goda kollegiala strukturer, resurser och teknik, är en förutsättning för att projektets lärdomar ska komma till användning på biblioteket. Detta framgår tydligt i de utvärderingar som gjorts med kontaktpersonerna

i projektet. Det vidlyftigt formulerade nationella projektmålet att biblioteken ska bli »nav för digital kompetens och demokratisk infrastruktur« är omöjligt att uppfylla om inte biblioteken samtidigt utvecklar sin kapacitet att bli lärande organisationer.

- Litteratur- och läsfrämjande i en digital tid

En följd av att bibliotekens uppdrag blir tydligare gentemot andra aktörer kan också bli att mer energi kan läggas på det litteratur- och läsfrämjande arbetet. Det finns även fortsättningsvis ett stort behov av att utveckla hur biblioteken kan arbeta läsfrämjande med digitala verktyg, tjänster och plattformar. I takt med ett minskande läsintresse från yngre blir det mer och mer bråttom att hitta sätt att utveckla denna centrala del av bibliotekets uppdrag. I synnerhet på ett sätt som inte skapar ytterligare sprickor mellan digitalisering och litteratur utan på ett sätt då båda kan främja varandra.

Mycket av detta handlar om ett perspektivskifte, och om verksamheternas digitala mognad. Biblioteken måste komma till en punkt då man inte längre ser digitalisering som ett mål i sig självt utan som ett självklart medel för att bedriva all form av verksamhet. Om vi kan se på digitalisering som ett medel bland andra, och kompetensutveckling inom digitalisering som ett sätt att utveckla det medlet, kan vi använda en utvecklad digital kompetens för att arbeta med litteratur- och läsfrämjande på fler sätt. FKU kommer därför att fortsätta arbeta för att sprida metoder och kunskap om hur man kan arbeta litteratur- och läsfrämjande med hjälp av digitaliseringen.

Under 2021 kommer bland annat Kulturrådet (2020) att satsa på ett nationellt kompetenslyft inom läsfrämjande metoder för folkbiblioteken, ett större kompetensutvecklingsprojekt i stil med Digitalt först. I det arbetet är detta perspektiv viktigt att få med, och om läslyftet kan genomföras med digitala resurser (på till exempel Digiteket) kan stora steg tas i den riktningen.

- Utökad tvärssektoriell samverkan kring digital folkbildning

Som beskrivs tidigare i rapporten har bibliotekets roll i kommunen varit ett viktigt område att hantera på olika sätt under projektperioden. I projektets inledande skede blev det tydligt att en del av bibliotekspersonalen inte över huvud taget höll med om att det behövdes en satsning på en ökad digital kompetens. Att »[F]olkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur

informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet» (så som det står i bibliotekslagen 2013:801 § 7) var helt enkelt något som inte alla höll med om. Detta gjorde att vi gång på gång »fastnade« i diskussioner om vad biblioteken ska hjälpa till med, och vad någon annan bör göra. I takt med att projektet fortskred blev det tydligt att vi var tvungna att ta tag i dessa frågor på allvar och reda ut vad de egentligen handlade om.

Vi genomförde därför insatser i form av workshopar då vi hjälptes åt att reda ut hur man egentligen ska tolka lagen och vad den innebär i praktiken, och vilka förutsättningar biblioteket har att faktiskt uppfylla skrivningarna. Gränsdragningar måste göras, och rutiner måste fastställas med relativt tydliga besked till personalen om hur de gränsdragningarna ser ut – när man ska hjälpa till, hur mycket; vad man ska göra när man inte ska hjälpa till, och vilken annan aktör man ska hänvisa till när så är fallet.

Vid ett av dessa tillfällen delade vi upp ärendena i:

- Vad får jag hjälpa till med?
- Vad ska jag hjälpa till med?
- Vad kan jag hjälpa till med?

Hur förhåller sig dessa frågor till varandra? Vilka typer av ärenden gäller det? Och hur agerar man beroende på vilken fråga man har fått?

De material vi skapade kopplat till detta syftar till att stötta biblioteken i att reda ut de digitala ärendenas plats i verksamheten, och i förlängningen verksamhetens plats i kommunen. Beroende på vad man kommer fram till för svar på frågan om vad ett bibliotek egentligen ska göra i sitt lokalsamhälle skiljer sig självklart svaren på frågorna ovan. Det finns för närvarande ett stort antal uttalade strukturer, rutiner och förhållningsregler som man måste syna, reda ut och konkretisera.

I slutändan handlar det om att tolka vad bibliotekslagen, förvaltningslagen och den kommunala biblioteksplanen faktiskt säger och sen sätta sig ner (helst i samråd med andra kommunala aktörer) och bestämma vad bibliotekspersonalen ska, kan och får hjälpa till med.

Biblioteket ska inte hjälpa till med allt, nej. Men biblioteket ska hjälpa till med något. Vad är det? Och hur gör vi det? Det är frågor som biblioteket inte ensamt kan besvara. Om biblioteken vill att andra aktörer ska vara med och dra lasset måste man också ställa om verksamheten till att vara en tydligare del av kom-

muners digitaliseringsarbete, och aktivt motverka att dessa frågor hamnar i stuprör.

Denna diskussion har bara börjat. Den resulterade till slut i initiativet Vår digitala invånare, då vi dels ville lyfta det biblioteken gör i kommunerna för att förbättra invånarnas digitala kompetens, dels skapa bättre relationer med alla andra aktörer som faktiskt jobbar med samma sak. Om biblioteket inte ska hjälpa till med allt måste man veta vilka andra som jobbar med vad, och de andra aktörerna måste känna till vad biblioteket kan, ska och får hjälpa till med. Det är ett omfattande arbete som handlar om att sprida och förankra bibliotekets uppdrag i andra sektorer, samt skapa möjligheter för dessa olika aktörer att prata med varandra och faktiskt bygga upp strukturer och strategier för hur de ska arbeta tillsammans.

FKU kommer därför även fortsättningsvis att arbeta för att folkbibliotekens ställning i kommunerna blir tydligare, och helt enkelt fortsätta jobba emot att de ska bli välfungerande »nav för digital kompetens och demokratisk infrastruktur«, där man har bättre koll på vilka ekrar som finns runtomkring.

Fortsatt arbete med Digiteket

En förutsättning för att även fortsättningsvis kunna arbeta med fortbildning inom digital kompetens, samt fortbildning generellt via digitala kanaler, är fortlevnaden av Digiteket. Lärplattformen växer hela tiden och blir en allt större del av de verktyg som den regionala biblioteksverksamheten använder sig av för att främja kompetensutvecklingen på biblioteken. Allt fler bland bibliotekspersonalen skaffar konton och använder den mer och mer flitigt. Men för att Digiteket som plattform ska fortsätta att vara relevant och utvecklas i en riktning som biblioteken gagnas av i längden finns det ett par utvecklingsområden som FKU vill belysa:

- Breddning

Den regionala biblioteksverksamheten i landet anordnar fortbildning inom många ämnesområden och utöver Digiteket finns det ingen naturlig plats att dela med sig av kursmaterial i dagsläget. Detta leder till att många regioner gör ungefär samma saker, men lägger mycket tid på att utveckla kurser och utbildningsmaterial som hade kunnat gagna bibliotekspersonal även utanför den egna regionen. För att Digiteket ska få legitimitet och resurser är FKU därför en stark förkämpe för att bredda plattformen till att inkludera fler äm-

nesområden än de inom digital kompetens. På så sätt skulle plattformen användas ännu mer, både av folkbibliotekspersonal och av regional bibliotekspersonal som verktyg och kanal för fortbildningsverksamhet. Ju snarare en sådan utveckling kan ske desto bättre för bibliotekssektorn som helhet.

- Uppföljningsmaterial

Digiteket har varit en viktig resurs men något som har blivit uppenbart under projektets gång har varit bristen på förankring och uppföljningsarbete kopplat till lärplattformens innehåll. Det finns en stor efterfrågan från biblioteken att hitta sätt att jobba vidare med vissa av kurserna, att få stöd att förankra det man lärt sig i den dagliga verksamheten. FKU har därför skapat ett antal olika diskussions- och workshopunderlag som kan användas som uppföljande arbete efter det att personalen har gått en kurs. FKU kommer även i fortsättningen att hjälpa till med denna typ av flippat klassrumsaktigt uppföljningsmaterial men hade gärna sett att det också kunde lösas på ett mer strukturerat och effektivt sätt på ett nationellt plan. Att hitta en bra rutin för hur man förankrar och för vidare de kunskaper som kurserna ger torde vara centralt för bibliotekens, och även Digitekets, framtida utveckling och potential att bli mer välfungerande lärande organisationer.

- Kommunikationsytor

I dagsläget sker mycket av omvärldsbevakning och kommunikation inom bibliotekssektorn på Facebook. Även om detta fungerar är det inte optimalt att offentliga verksamheter i en sådan utsträckning använder sig av privata kommersiella plattformar för att sköta viktiga delar av verksamheten och kommunikationen. Om Digiteket skulle utveckla den gruppfunktionalitet som finns idag, och öppna upp för fler typer av kommunikationsytor och -möjligheter skulle sektorn i stort gagnas av ett mindre beroende av Facebook som plattform.

Fortsatta aktiviteter 2021

I och med omställningen som skedde under 2020, då samtliga av de planerade fysiska aktiviteterna fick ställas om till digitala (och i vissa fall helt ställas in) fanns det vid årsskiftet 2020/2021 ett betydande budgetöverskott. På grund av överskottet planerar därför FKU flertalet kompetens- och verksamhetsutvecklingsinsatser även under 2021, kopplade till Digitalt först-projektet. Samtliga insatser grundar sig i de utvecklingsområden som vi har identifierat som centrala under projektets gång. Dessa är i stora drag:

- Fortsatt arbete med att utveckla och sprida workshopkonceptet Vår digitala invånare
- Produktion av en ny läresurs på Digiteket som är en utveckling av kursen Problemlösning och handledande samtal.
- En digital seminarieserie för bibliotekschefer utifrån kurspaketet Att leda bibliotekens digitala transformation på Digiteket
- Insatser mot att främja utåtriktade pedagogiska MKK-aktiviteter på biblioteken
- En forskarstudie och sedermera pedagogiskt material om mobiltelefonen som pedagogiskt och läsfrämjande redskap på bibliotek
- Digitala fortbildningsworkshopar, framförallt om sådant som kan gagna skapande och utåtriktad pedagogisk verksamhet på biblioteken
- Pedagogisk tillämpning av forskarstudien Skyddsvärden i vågskålen: internet på folkbibliotek – ideologi, juridik, praktik (Johansson & Lindh, 2020).

Referenser

Bäckström, S. (red.) (2020) *Bankdosor, skam och sms-poesi: essäer om bibliotekens arbete med digitalisering*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Digitaliseringsrådet (2019): *Delaktighet i en digital tid. En fördjupning med förslag*. https://digitaliseringsradet.se/media/1316/rapport-delaktighet-i-en-digital-tid-dnr19-12347_slutversion.pdf

Fichtelius, E., Persson, C. & Enarson, E. (2019). Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi. [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.

Crio (2020): Organisation för digitalt folkbibliotek. Utredning kring Digitekets framtida förvaltning på uppdrag av Kungliga biblioteket.

Granberg, O. & Ohlsson, J. (red.) (2018). *Den lärande organisationen 2.0*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.
Grenholm, E. (2021). *Bibliotekspersonalens digitala kompetens: resultat från självskattningstester 2018-2020*. Digiteket. Hämtad från <https://digiteket.se/inspirationsartikel/bibliotekspersonalens-digitala-kompetens-resultat-fran-sjalvskattningstester-2018-2020/>

Grenholm, E. (2021). *Framgångsfaktorer för digital kompetensutveckling*. Digiteket. Hämtad från <https://digiteket.se/inspirationsartikel/framgangsfaktorer-for-digital-kompetensutveckling/>

Johansson, V. & Lindh, M. (2020). *Skyddsvärden i vågskålen: internet på folkbibliotek – ideologi, juridik, praktik* [Elektronisk resurs]. Vänersborg: Kultur i Halland & Biblioteksutveckling Sörmland. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-23960>

Kruger, J. & Dunning, D. (1999). Unskilled and unaware of It: How difficulties in recognizing one's own incompetence lead to inflated self-assessments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1121–1134.

Kulturrådet (2020): *Storsatsning på ökat läsande och stärkta bibliotek i hela landet*. <https://www.kulturradet.se/nyheter/2020/storsatsning-pa-okat-lasande-och-starkta-bibliotek-i-hela-landet/>

Kungliga biblioteket (2019): *Sex strategiska reformer för stärkta bibliotek*. Bilaga till Demokratins skattkammare.

Förslag till en nationell biblioteksstrategi. Kungliga biblioteket, KB:s partners

Kungliga biblioteket (2020): *Bibliotek 2019. Offentligt finansierade bibliotek*. Sveriges officiella statistik. Produktkod KU0105. Hämtad från <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kb:publ-64>

Kungliga biblioteket (2021). *Digitalt först med användaren i fokus 2018–2020*. Slutredovisning [Elektronisk resurs]. Kungliga biblioteket.

Lindberg, J., Nowé Hedvall, K. & Ögland, M. (2020): *Folkbiblioteken och den digitala kompetensen*. Uppdrag, behov och förutsättningar. Högskolan i Borås

Nordén, L. & Mannila, L. (2021) *Bibliotekspersonalens digitala kompetens: Resultat från självskattningstester 2018-2020* [Elektronisk resurs]. Uppsala: Region Uppsala. Hämtad från <https://regionuppsala.se/globalassets/kulturutveckling/biblioteksutveckling/bibliotekspersonalens-digitala-kompetens.pdf>

Nordqvist, C. & Wihlborg, E. (2019): *Digitalt först? kommuners och professionellas arbete för ökad digital inkludering*. Linköpings universitet.

Nowé Hedvall, K., Lindberg, J., Michnik, K. & Ögland, M. (2019): *Användarna först med det digitala i fokus: Folkbibliotekariers arbete inom den nationella satsningen för ökad digital kompetens*. Högskolan i Borås.

Olsson Dahlquist, L. (2019). *Folkbildning för delaktighet: en studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2019. Lund.

Regeringen (2017a) *Uppdrag till Kungl. Biblioteket om digitalt kompetenslyft*. <https://www.kb.se/download/18.2705879d169b8ba882a62d6/1573651682197/1.1.5-2017-1025-1-Regeringsbeslut-uppdrag-digitalt-kompetenslyft.pdf>

Regeringen (2017b): För ett hållbart digitaliserat Sverige – en digitaliseringsstrategi Diarienummer: N2017/03643/D. <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2017/05/for-ett-hallbart-digitaliserat-sverige--en-digitaliseringsstrategi/>

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm : Kulturdepartementet.

The European Comission (2016). *DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens*. <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomp/digital-competence-framework>

Wikimedia (2019): *Wikipedia i biblioteken*. https://se.wikimedia.org/wiki/Projekt:Wikipedia_i_biblioteken_2019

